

การพัฒนาชีวิตแรงงานนอกระบบ

กรมส่งเสริมสุขภาพ

ที่ปรึกษา

นพ.อำพล จินดาวัฒนะ
นพ.อุกฤษฏ์ มิลินทางกูร

อำนวยการประสานงาน

นริชา อัครวีระกุล
ณนุช มธุระพันธ์
จรินทร์ คงศรีจันทร์
นวินดา จัดหงษา

บรรณาธิการ

ยุทธนา วรณปิติกุล

ผู้เขียน

ชัยสุรวง คงสาธิตพร

ศิลปกรรม และรูปเล่ม

สำนักพิมพ์ Organic Books

พิสูจน์อักษร

สมประสงค์ บุญผ่อง
ชนิษฐรัตน์ มีสพันธ์

ภาพปก

วาริตตา อ้อยยอด

จัดพิมพ์ และเผยแพร่โดย

สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.)
ชั้น 2 อาคาร 88/37 ติวานนท์ 14 ตำบลลาดชะ้ว อำเภอมือง จังหวัดนนทบุรี 11000
โทรศัพท์ 0-2590-2304 โทรสาร 0-2590-2311
เว็บไซต์ www.nationalhealth.or.th

คำนิยม

ถ้าถามว่าหากจะเปลี่ยนแปลงโลกไปสู่โลกแห่งการอยู่ร่วมกันด้วยสันติระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติแล้ว อะไรสำคัญที่สุด คำตอบอาจจะมีหลากหลาย แต่คงจะไม่ลงตัวถ้าไม่ใช่การมี “หัวใจของความเป็นมนุษย์”

ไม่มีสัตว์ชนิดใดที่สามารถทำลายโลกได้ เพราะสัตว์อยู่ตามธรรมชาติ ธรรมชาติไม่ทำลายธรรมชาติ แต่มนุษย์เป็นสัตว์ที่ผิดธรรมชาติได้ จึงทำลายโลกได้ มนุษย์มีความโลภมากผิดธรรมชาติ และสามารถคิดเทคโนโลยีที่ขยายความโลภให้มากอย่างไม่สิ้นสุด เทคโนโลยีที่ว่่านั้นคือเงิน ในขณะที่อาหารเป็นของจริง แต่เงินไม่ใช่ของจริง ลองนึกภาพดูว่าจำนวนเงินนั้นเราสามารถเติมตัวเลขเพิ่มเข้าไปเท่าไรก็ได้ เช่น ๑๐๐๐๐๐๐๐๐๐๐๐๐... เติบโตจนสุดขอบฟ้าเลยก็ได้ แสดงว่ามันไม่ใช่ของจริง แต่เป็นมายาคติที่มายาขยายความโลภออกไปอย่างไม่สิ้นสุด

เมื่อมนุษย์มาถือการพัฒนาที่เอาเงินเป็นตัวตั้ง ก็เท่ากับเอาความโลภอันไม่มีที่สิ้นสุดเป็นตัวตั้ง การพัฒนาแบบนี้จึงไปทำลายทรัพยากรนานาชนิดเพื่อเปลี่ยนให้เป็นตัวเลขให้มากขึ้นๆ โลกจึงถูกทำลายมากขึ้น ครอบงำธรรมชาติและระบบการอยู่ร่วมกันจนวิกฤติและเครียดไปหมด จนไม่มีทางออกด้วยการ “พัฒนา”

แต่มนุษย์ก็มีธรรมชาติที่พิเศษสุดอย่างหนึ่ง ตามคำว่า “มนุษย์” นั่นเอง มนุษย์แปลว่าจิตใจสูง มนุษย์ต่างจากสัตว์ตรงที่มีจิตใจสูง

จิตใจสูง หมายถึง จิตใจที่เห็นแก่คนอื่นและสิ่งอื่นอย่างไม่นำเชื่อ เพราะอย่างนี้ มนุษย์จึงมีความดีที่สามารถทำเรื่องดีได้อย่างสูงสุด เนื่องจากความดีสุด ๆ นี้เป็นศักยภาพในความเป็นมนุษย์เท่านั้น เราจึงเรียกกันว่า "หัวใจของความเป็นมนุษย์" ทุกคนเคยสัมผัสหัวใจของความเป็นมนุษย์มาด้วยกันทุกคนและรู้ว่ามันให้ความรู้สึกที่อบอุ่นและเป็นสุขอย่างล้ำลึกเพียงใด

ในกระแสรายการอารยธรรมวัตถุนิยม บริโภคนิยม เงินนิยม ก็ยังมีเรื่องดีดี หรือเรื่องที่มีหัวใจของความเป็นมนุษย์อยู่ในทุกพื้นที่ เพราะมันเป็นธรรมชาติอีกด้านหนึ่งของมนุษย์ ถ้าเราบันทึกเรื่องราวดีดีมาเผยแพร่กัน มนุษย์ก็จะมีความสุขและมีกำลังใจมากขึ้น ความสุขและความดีเป็นเรื่องที่ระบาดได้ สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) พยายามเคลื่อนไหว "สังคมไทยหัวใจมนุษย์" และพยายามส่งเสริมให้มี "ธนาคารของเรื่องราวดีดี" หวังว่าเรื่องราวดีดีเล่มนี้ จะเข้าไปสัมผัสส่วนลึกในจิตใจของผู้คนอย่างกว้างขวาง ด้วยเพราะสัมผัสส่วนลึกในจิตใจเท่านั้น ที่จะช่วยให้โลกงดงามน่าอยู่

ศ.นพ.ประเวศ วะสี

คำนิยม

แม้เราจะเพียรพยายามสร้างและรณรงค์ ส่งเสริม "สังคมแห่งสุขภาวะ" ในรูปแบบต่างๆ มากมายเพียงใด แต่สังคมแห่งสุขภาวะที่แท้จริงย่อมไม่อาจเกิดขึ้นได้ หากมนุษย์ซึ่งเป็นผู้ขับเคลื่อนสังคมปราศจากเสียซึ่ง "หัวใจของความเป็นมนุษย์" หรืออาจสรุปคร่าวๆ ได้ว่า "คนที่มีความดีอยู่ในหัวใจ" ย่อมมีจิตสำนึกห่วงใยทั้งต่อตนเอง ผู้อื่น สรรพชีวิตทั้งมวล และสิ่งแวดล้อม และเมื่อบุคคลผู้นั้นลงมือกระทำใดๆ เขาก็จะกระทำอยู่บนพื้นฐานของการไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ทุกคนและทุกสิ่งเหล่านั้น

เมื่อราวต้นปีที่ผ่านมานี้ คณะนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด และมหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย สหรัฐอเมริกา ได้เผยแพร่ผลการวิจัยในวารสารการแพทย์บริติช เมดิคัล มีเนื้อหาสำคัญสรุปได้ว่า จากการศึกษาพฤติกรรมกลุ่มตัวอย่างกว่า 4,700 คน เป็นเวลา 20 ปี พบว่า "ความสุข" สามารถติดต่อกันจากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่งได้ ด้วยการได้รับทราบเรื่องราวและพบเห็นบุคคลที่มีความสุข และเมื่อบุคคลหนึ่งได้เข้าไปอยู่ในเครือข่ายแห่งความสุขแล้ว เขาก็จะทำให้เพื่อนฝูงญาติพี่น้อง และคนใกล้ชิดมีโอกาสที่จะมีความสุขเพิ่มขึ้นไปด้วย เพราะภาวะทางอารมณ์ของคนเราไม่ได้ขึ้นอยู่กับตัวเราเพียงคนเดียว แต่ยังเกี่ยวกับการกระทำและประสบการณ์ของผู้อื่นด้วย ไม่ว่าจะเป็นบุคคลที่เราเกี่ยวข้องด้วยโดยตรงหรือไม่ได้รู้จักเป็นการส่วนตัวก็ตาม ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่า ความสุขเป็นโรคติดต่ออย่างหนึ่ง

ด้วยนัยเดียวกันนี้ “หัวใจของความเป็นมนุษย์” ก็น่าจะเป็นโรคติดต่อได้เช่นกัน และเรื่องราวที่ดีที่สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) ได้รวบรวมไว้ในหนังสือเล่มนี้ รวมถึงอีกหลายเรื่องราวที่รวบรวมไว้ในธนาคารเรื่องราวดีดีแห่งชาติ ก็น่าจะช่วยทำให้ “หัวใจของความเป็นมนุษย์” ติดต่อแพร่ขยายไปยังคนไทยทุกคนได้อย่างกว้างขวาง และเมื่อนั้นก็คงจะกล่าวได้เต็มปากเต็มคำว่า “สังคมไทยคือสังคมแห่งสุขภาวะ”

นพ.มงคล ณ สงขลา
ประธานคณะกรรมการบริหารยุทธศาสตร์
การสร้างสังคมสุขภาวะที่มีหัวใจของความเป็นมนุษย์

คำนำ

การเปลี่ยนแปลง - วลียอคฮิตแห่งปี 2551
แท้จริงแล้วการเปลี่ยนแปลงคือสิ่งที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาแห่งการดำรงอยู่ของมนุษยชาติ ภายใต้นามที่อาจเรียกได้ว่า “การพัฒนา”
นับแต่ที่มีการพัฒนาเกิดขึ้น วิถีชีวิตของมนุษย์ยิ่งออกห่างจาก “ธรรมชาติ” อันเป็นต้นกำเนิดของชีวิตและวัฒนธรรมมากขึ้นทุกที จนทำให้ “ธรรมชาติแห่งหัวใจของความเป็นมนุษย์” เริ่มเปลี่ยนแปลงไป

.....
ธรรมชาติแห่งความเคารพและเกรงกลัวในปรากฏการณ์ธรรมชาติ
เปลี่ยนไปเป็นความมั่นใจและความหวังการที่จะเข้าควบคุมธรรมชาติ
ธรรมชาติแห่งความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และช่วยเหลือแบ่งปันระหว่าง
เพื่อนมนุษย์ เปลี่ยนไปเป็นการค้ากำไรและเอาตัวเอาเปรียบ
ธรรมชาติแห่งการดำรงอยู่ด้วยความเรียบง่าย เพราะปลูก เลี้ยงสัตว์
พึ่งพิงและต่างตอบแทนกับธรรมชาติ เปลี่ยนไปเป็นการผลิตด้วยเทคโนโลยี
ทันสมัยที่คำนึงถึงปริมาณมากกว่าคุณภาพของสิ่งแวดล้อมและสรรพชีวิต
ธรรมชาติแห่งการมองเห็นความงามของภูเขา ป่าไม้ ล้ำธาร หิ้งฟ้า
 ฯลฯ ในฐานะของทรัพยากรเพื่อส่วนรวม เปลี่ยนไปเป็นการครอบครองและ
ตีมูลค่าในรูปของตัวเงิน

.....
ท้ายที่สุดแล้ว ความเปลี่ยนแปลงที่มีเศรษฐกิจและเงินเป็นตัวตั้ง
กลับนำสังคมมนุษย์ไปสู่ผลกระทบมากมาย

ป่าไม้ที่ลดลง มลพิษที่เพิ่มขึ้น ภัยธรรมชาติที่รุนแรง การขาดแคลนอาหารและแหล่งน้ำ

ความล้มเหลวของชุมชน ความเจ็บป่วย ความเหลื่อมล้ำทางสังคม หนี้สินท่วมหัว ฯลฯ

มนุษย์ทุกคนล้วนได้รับผลกระทบนี้ ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง เพราะตระหนักถึงผลกระทบอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งหลาย ทั้งปวง

จึงมีผู้คนกลุ่มเล็กๆ หลากหลายกลุ่ม ได้เริ่มต้นการเปลี่ยนแปลงอีกครั้ง บนแนวทางของการกลับคืนสู่ธรรมชาติให้มากที่สุด

เช่นเดียวกับผู้คนจากทุกภาคส่วนในสังคมไทยที่มีส่วนร่วมในการร่าง “พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550” เพื่อมุ่งหวังให้เป็นกฎหมายที่เป็นเครื่องมือ กลไกในการเชื่อมประสานและขับเคลื่อนสังคมไทยไปสู่ “สังคมสุขภาวะ”

สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) ได้ดำเนิน “โครงการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การสร้างสังคมสุขภาวะที่มีหัวใจของความเป็นมนุษย์” ขึ้น โดยเล็งเห็นว่า สังคมสุขภาวะที่มีหัวใจของความเป็นมนุษย์นั้นต้องอาศัยการพัฒนาประเทศอย่างสมดุล ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมควบคู่กันไป ภายใต้บริบทของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รวมถึงการสร้างการมีส่วนร่วมจากภาคประชาสังคมทุกภาคส่วนในสังคม เข้ามาร่วมขับเคลื่อนด้วยหัวใจของความเป็นมนุษย์เป็นพื้นฐาน

ด้วยยุทธศาสตร์ของโครงการ ที่มุ่งเน้นการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกัน พัฒนาระบบการสร้างและจัดการความรู้ที่เน้นในทางสร้างสรรค์ สิ่งดีงามให้เกิดขึ้น โดยผ่านกระบวนการสื่อสารทางสังคมและนำไปสู่ค่านิยมใหม่ ของสังคม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดขึ้นนโยบายสาธารณะที่เอื้อต่อการพัฒนาไปสู่สังคมสุขภาวะที่มีหัวใจของความเป็นมนุษย์

.....
จากผู้พยายามควบคุมธรรมชาติ จึงเปลี่ยนมาเป็นผู้เรียนรู้ เข้าใจ และยอมรับในความยิ่งใหญ่ของธรรมชาติ

จากผู้ขาย จึงเปลี่ยนมาเป็นผู้ให้ จากมุ่งค้ากำไรสูงสุด จึงเปลี่ยนมาเป็นการพึ่งพาบนรากฐานของ ความห่วงใยต่อชีวิตและสังคม

จากที่เคยทำงานเพื่อเงินและการดิ้นตัวไปสู่สถานภาพที่ (คิดว่า) สูงขึ้น จึงเปลี่ยนมาเป็นที่พอใจต่อเพื่อนมนุษย์และผู้ด้อยโอกาสในสังคม เคารพกัน ในฐานะเพื่อนมนุษย์

.....
เมื่อการเปลี่ยนแปลงนำพาผู้คนให้คืนกลับมาสู่การเป็น “มนุษย์ที่มีหัวใจของความเป็นมนุษย์” อีกครั้ง “เรื่องราวที่ดี” มากมายที่กระจายตัวเกิดขึ้น ณ มุมเล็กมุมน้อย ทั่วไทย ทั่วโลก จึงเริ่มปรากฏขึ้น

เรื่องราวที่ดีส่วนหนึ่งจะนำมาเก็บไว้ใน “ธนาคารข้อมูลเรื่องราว ดีดีแห่งชาติ” ซึ่งจะพื้นฐานข้อมูลเพื่อประโยชน์ของสาธารณะเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในวงกว้าง เป็นการสร้างเสริมกำลังใจให้แก่ผู้คนที่มุ่งมั่น ในการสร้าง “สังคมที่ต้องการ” และที่สำคัญ เป็นแรงบันดาลใจให้ผู้คนอีก กลุ่มหนึ่งที่กำลังมุ่งมั่นในสิ่งเดียวกัน

เมื่ออ่าน “เรื่องราวที่ดี” ในหนังสือเล่มนี้จบลง คุณอาจค้นพบว่า...
ท้ายที่สุดแล้ว สุดท้ายของการเปลี่ยนแปลง จะนำพาผู้คนกลับคืน สู่ธรรมชาติ

สู่การมองเห็นคุณค่าของทุกสรรพสิ่งด้วยหัวใจ อันเป็นหัวใจที่แท้จริงของความเป็นมนุษย์ และเป็นความหมายที่แท้จริงของการพัฒนา

นพ.อำพล จินดาวัฒนะ
เลขาธิการคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ

สารบัญ

บทที่ 1	ช่วยกันตีกว่านั่งดูอยู่เฉยๆ	17
บทที่ 2	ทุกข์ บนความไม่เท่าเทียม	25
บทที่ 3	ไม่จ้านน คนทำนบนหลังคน	31
	เกษตรพันธสัญญา ดึงแมงเม่าบินเข้ากองไฟ	33
	ระดมความคิด รวมกันเรารอด	38
	เครือข่ายเพื่อแรงงานนอกระบบ	41
บทที่ 4	ป้าลัย “ยะเพื่อพี่น้องเฮา”	45

บทที่ 5	นักวิชาการ ผู้ไม่เหนือกว่าชาวบ้าน	49
บทที่ 6	อสม.ใจสู้	55
	ความภาคภูมิใจทำงานเป็นทีม	59
บทที่ 7	ดูแลคนงานเหมือนคนในบ้าน	63
	สวัสดิ์จ้าว ยะงานอะหยัง	69
	คนเก็บขยะ...ให้และรับ	73
บทที่ 8	อย่าลืมแบ่งปัน ทุกคนทำได้	75

“**ป**อให้ถือประโยชน์ส่วนตัวเป็นที่สอง ประโยชน์ของเพื่อนมนุษย์เป็นกิจที่หนึ่ง ลาก ทรัพย์ และเกียรติยศจะตกแก่ท่านเอง ถ้าท่านทรงธรรมะแห่งอาชีพไว้ให้บริสุทธิ์”

สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก

บนทางสองแพร่ง ของความขัดแย้งระหว่างผลประโยชน์ตัวเอง และส่วนรวม ป้านวลจะนึกถึงคำพระราชดำรัสและพระรูปของสมเด็จพระราชบิดาที่แขวนอยู่ข้างฝาบ้าน และเลือกที่จะทำเพื่อส่วนรวม รวมทั้งเมื่อเห็นคนอื่นทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ก็จะพลอยมีความสุข และอยากส่งเสริมให้เขาทำประโยชน์ให้มากขึ้น

ในวัย 72 ปี สำหรับผู้สูงอายุส่วนใหญ่ เป็นช่วงเวลาที่พักจากการทำงานหนัก รักษาดูแลสุขภาพ เพื่อเฝ้าดูการเติบโตและความก้าวหน้าของลูกหลานที่อยู่รัยล้อมให้ยาวนาน แต่ในวันนี้ อาจารย์นวลจันทร์ โททา

หรือป้านวล กลับเลือกใช้เวลาส่วนหนึ่งอุทิศตนเป็นอาสาสมัครวุฒิสภาธนาคารสมองของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ และทำงานด้านแรงงานนอกระบบ โดยเป็นที่ปรึกษาให้แผนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตแรงงานนอกระบบ

ป้านวลลงลุยทำงานกับคนเลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ เกษตรกรปลูกอ้อย คนค้ายขยะ คนรับจ้างเย็บผ้า คนทอผ้า คนทำดอกไม้จัน มอเตอร์ไซด์รับจ้าง หาบเร่แผงลอย ฯลฯ ทั้งหมดคือส่วนหนึ่งของผู้คนในกลุ่มอาชีพที่มีคำนิยามว่า “**แรงงานนอกระบบ**” ซึ่งมีจำนวนมากถึง 60% ของแรงงานทั้งหมดของประเทศ คิดเป็นตัวเลขประชากรไทยในส่วนนี้สูงถึง 23 ล้านคน

เมื่อมีหลายคำถามว่า

ทำไมป้านวลต้องมาช่วยแรงงาน? ป้ามาช่วยทำอะไร?
ทำงานกับแรงงานแล้วเห็นปัญหาอะไร?

บ้านลอายุเยอะมาทำงานทำไม?
ช่วยแรงงานได้อะไร ค่าตอบแทนก็ไม่รับ เหนื่อยก็เหนื่อย บ้านล
ไปเที่ยวเมืองนอกดีกว่าไหม?
 ฯลฯ

หลายคำถามที่ระดมถามรอคำอธิบาย บ้านลเพียงหัวเราะเบาๆ
ยิ้มรับ หยิบหนังสือบนเส้นทางชีวิต เล่ม 3 ของ ศ.นพ.ประเวศ วะสี
ซึ่งเป็นหนังสือรวมบทความที่ นพ.ประเวศ เขียนไว้ในนิตยสารหมอชาวบ้าน
วางลงตรงหน้า บอกว่า "ในหนังสือเล่มนี้ไม่มีคำตอบ!" ●

บทที่ 1

ช่วยกันดีกว่ามีงูอยู่เฉยๆ

เมื่อเปิดหนังสือที่อาจารย์นวลจันทร์ค้นกระดาษแผ่นบางๆ ไว้
“เป็นจดหมายที่ป่าเคยเขียนถึงอาจารย์ประเวศ วัชสี อ่านจบแล้ว
ค่อยมากุ้ยกัน” ไล่สายตาตามเนื้อความ อาจารย์ประเวศเกริ่นนำว่า...

อาจารย์นวลจันทร์ พิธา

เมื่อ 2-3 วัน ได้รับจดหมาย จากอาจารย์นวลจันทร์ พิธา พร้อมทั้ง ส่งเช็คมาให้ด้วย 35,000 บาท อาจารย์ นวลจันทร์ไม่ใช่คนร่ำรวยอะไร เป็นเงิน ที่ได้จากการเขียนสื่อสอนภาษาไทย ให้เด็กมุสลิม แต่ด้วยความทนไม่ไหว ที่ได้พบเห็นความทุกข์ยากของ เพื่อนมนุษย์ จึงต้องการทำอะไรบางอย่าง ที่ช่วยเหลือบ่อยๆ ครั้ง ไม่เชื่อว่า คนไทยมีความทุกข์ยากแสนสาหัส จึงขออนุญาตอาจารย์นวลจันทร์ลง พิมพ์จดหมายไว้ในที่นี้ด้วย

สำนักงานศึกษาธิการเขต 8

อำเภอเมือง เชียงใหม่ 50000

12 ตุลาคม 2533

กราบคุณหมอที่เคารพที่สุด

เมื่อ 2 เดือนที่แล้ว ไปราชการที่จังหวัดเชียงราย ระหว่างทาง (ใกล้ๆ ทางเข้าโครงการพระราชดำริ ห้วยฮ่องไคร้) เห็นคนสะพายย่าม เดินอยู่ข้างถนน ก็บอกอ้อมซึ่งขับรถไปให้ว่า “อ๊ตคนนั้นจะไปไหน

รับไปด้วยจะดีไหม” อ้อมก็จอตรดถามว่า “จะไปไหน รถคันนี้จะไปเชียงราย ไปด้วยกันก็ได้” แกตอบว่า “จะไปวังน้อย”

บอกแกว่าต้องเดินอีกไกลกว่าจะถึงวังน้อย ขึ้นรถไปด้วยกัน แล้วไปต่อที่เชียงรายก็แล้วกัน แกก็ลงรถมาขึ้นรถมา กลืนตัวเหม็นจนต้อง เปิดหน้าต่างรถทุกบาน เอาน้ำให้ดื่ม แล้วถามว่ากินข้าวแล้วรึยัง แกตอบว่า “ยัง” ก็เลยจอตรดให้เงินลงไปกินข้าวที่แม่ชะจาน

ระหว่างทางสอบถามได้ความว่า เป็นคนชุมพร ไปรับจ้างทำงาน กับกรมทางหลวง วันหนึ่งรถคว่ำแขนหัก ไปรักษาตัวที่โคราช เพิ่งออกจาก โรงพยาบาล โบกรถบรรทุกจะไปวังน้อยเพราะมีญาติอยู่ที่นั่น กลับชุมพร ก็ไม่มีอะไร พายุเกย์หอบไปหมดแล้ว

ไปถึงทางเข้าจังหวัดเชียงราย เห็นรถ บขส.จะไปกรุงเทพฯ สวนมา ก็โบกให้จอด คนรถบอกว่าเป็นเที่ยวสุดท้าย (เวลา 6 โมงเย็น) ก็เอาเงินให้ แกไปจำนวนหนึ่งเกินค่ารถ (คนรถบอกว่าลงวังน้อย 170 บาท) หน่อยหนึ่ง ให้พอมีค่าข้าวบ้าง

เมื่ออาทิตย์สุดท้ายของเดือนที่แล้ว ไปราชการ (อีกตามเคย) ที่ต่างจังหวัด ตื่นขึ้นมาจะไปตลาดเพื่อซื้อกับข้าวถุงตักบาตร มีคุณยายอายุ คงประมาณ 80 ปี เรียกให้ซื้อมะระอีก ตอบแกว่า “พักอยู่โรงแรมไม่ได้ทำ กับข้าวกินเองหรือยาย” เมื่อเดินจากแกมาได้หน่อยหนึ่ง ดูคิดว่าใน กระบุงแกยังมีของเต็ม (เป็นใบกะเพราและผักบุ้งไทย ซึ่งยายคงจะเก็บจาก ท้องร่องข้างถนน) แสดงว่าแกยังขายอะไรไม่ได้ หรือขายได้น้อย จึงมี เหลือมาก ก็เลยย้อนกลับไปถามว่า “มะอีกหมคนั้นยายขายเท่าไร”

“2 บาท”

“ยายเอาใส่ถุงหมั้นนั่นเลย” แล้วก็ให้เงินแกไป 20 บาท แกหน้าตา
โหลยกมือไหว้ แสดงว่าเงิน 20 บาท คงมีความหมายสำหรับแกมาก
ก็ล้วงกระเป๋าเอาเงินซึ่งมีอีก 20 บาท ให้แกไปหมด แกเลยร้องไห้เลย

ตลอดชีวิตที่ผ่านมาได้พบเห็นความทุกข์ยากของเพื่อนมนุษย์
มากมาย ต้องต่อสู้ ตื่นรน อดอยาก มีบ่อยเหลือเกินที่เก็บตกคนข้างถนน
ขึ้นรถ ถามไถ้ได้ความว่ามีระยะทางที่จะต้องเดินอีก 300 กว่ากิโลเมตร
หลังจากเดินมาแล้วร่วม 200 กิโลเมตร ตอนไปทำงานอยู่สูงเนิน พบเด็ก
หนุ่มเดินอยู่ปากทางเข้าสูงเนิน ถามว่าจะไปไหน “ไปอุดรฯ”

“เดินมาจากไหน”

“จากกรุงเทพฯ”

“ไปกรุงเทพฯ ทำไม”

“ไปหางานทำ” ต้องเอาขึ้นรถไปส่งโคราช ให้คารรถไปอุดรฯ

ตอนทำงานอยู่ลพบุรี วันหนึ่งมีคนแก่มาเป็นลมอยู่หลังสำนักงาน
ช่วยกันพยาบาลจนหาย ถามว่า “จะไปไหน”

“จะไปอุดร”

“นครพนมโน่นนะเธอ”

“ครับ” แกจะบวชหลาน เลยไปตามหาลูกซึ่งทำงานอยู่นครสวรรค์
ไม่พบลูก มีเงินค่ารถกลับจากนครสวรรค์ถึงลพบุรี คนรถไล่ลง แกเลยเดิน
ไปศาลากลางเพื่อขอเงินค่ารถจากประชาสงเคราะห์ (แกงพอดู)

ประชาสงเคราะห์บอกว่า “ช่วยไม่ได้” ก็ออกเดินแล้วมาเป็นลม
อยู่หลังสำนักงาน ก็ต้องเอาไปส่ง บขส. ซื้อตั๋วให้ไปลงสระบุรี แล้วให้เงิน
ขึ้นรถไปท่าอุดร

วันหนึ่งไม่สบายจะไปโรงพยาบาลพระพุทธบาท ระหว่างทาง
อ้อมถามว่า “คนแก่ยืนอยู่ใต้ต้นไม้จะรับไหม”

“ถามก่อนซิว่าแกจะไปไหน” ถามได้ความว่าจะไปร้านขายยา
ที่ตลาดธารเกษม เลยถามว่าทำไมไม่ไปโรงพยาบาล “มีเงินน้อย” ก็อาสา
จ่ายค่ายาให้ แล้วพาไปโรงพยาบาลพระพุทธบาทด้วยกัน

ขากลับพอถึงบ้านคุณยายไม่ยอมลง ร้องให้พูดว่า “ยายจะไปอยู่
กับหนู” ต้องปลอบกันอยู่นานกว่าจะลงจากรถ

ครั้งหนึ่งไปร้อยเอ็ด (หลายปีมาแล้ว) ผ่านอำเภอจตุรัส อ้อมหันมา
ถามว่า ผู้หญิงยื่นอ้อมลูกอยู่ข้างทางรับไปไหม เมื่อรับขึ้นมาแล้วถามว่า
“จะไปไหน” แกว่าลูกแกท้องร่วง (เด็กน้อยอายุราวๆ 4 เดือน) แกจะพาไป
ร้านหมอ ถามว่าทำไมไม่ไปโรงพยาบาล แกว่า “เมื่อวานไปแล้วไม่หาย”
ก็พาไปร้านหมอในอำเภอจตุรัส ที่คลินิกมีเด็กผู้หญิงทำทางเพิ่งจะจบ ม.3
एसดีที (หูฟัง) จิมหน้าจิมหลังเด็ก 3-4 ที่ แล้วลากเอาเข็มมาตีตยา
ถามว่า “ยาอะไร” แกว่า “กาน้ำมัยชิน” ฟังแล้วแทบลมจับ โวยวายว่าแกว่า
“หมอไปทำงานโรงพยาบาล” เลยแหงนดูประกาศนียบัตรที่ใส่กรอบไว้
ข้างฝา เป็นประกาศนียบัตรแสดงว่าจบสาธารณสุข

ทำให้คิดถึงชีวิตคนอื่นเป็นอันมากที่ตกอยู่ในความไม่รู้ และเป็นเหยื่อของคนเลวทราม ขณะนี้ก็พยายามทำสื่อฝึกให้ครูและเด็กรู้จักอ่าน รู้จักคิด (หาความรู้ด้วยการหาอ่านเอง แทนการรอพึ่งจากครูบอก ซึ่งมีทั้งผิดและถูก) และฝึกจริยธรรมให้เห็นความทุกข์ของผู้อื่นบ้าง

ก็ตั้งใจที่สื่อการเรียน ป.1- ป.6 ที่ทุ่มเททำเมื่อตอนอยู่โครงการ RIT มีคนของ สปช.เอาไปใช้ในโรงเรียนเล็กๆ บ้านนอก สื่อระดับมัธยมยังตระกะกำล้าบากอยู่ เอาไปใช้ในโรงเรียนมัธยมขนาดเล็กบ้านนอกบ้าง ทั้งกองอยู่แถวกรมชกก็ยังพอมี ก็ยังดีที่อธิบดีโกวิท พยายามทำการศึกษาให้เป็นการศึกษาเพื่อชีวิตให้รู้จักคิดลงมือทำ เด็กพอจะหายเซ็งจากการท่องจำอะไรต่ออะไรบ้าง พอจบแล้วก็ไม่มีอะไรเหลือ นอกจากความเบื่อที่จะเรียนรู้ คือไม่มีฉันทะที่จะเรียนรู้อย่างที่คุณหมอว่านั่นแหละ

ผลของการศึกษาแบบท่องจำก็คือ คนพึ่งตนเองไม่ได้ เห็นแก่ตัว ทำชั่วได้อย่างหน้าด้านๆ

คนที่เก็บตกข้างถนน เอาขึ้นรถไปด้วยนั้นม่ี่สารพัดทุกปี ส่วนใหญ่เป็นชายวัยรุ่นถึงกลางคน

คนเหล่านี้มีความทุกข์อันเกิดจากการขาดปัจจัย 4

แต่มีอีกพวกหนึ่ง มีบ้านใหญ่โต มีกินเหลือเฟือ มีฟ้านุ่นง 3-4 ตู มีเงินมากมาย แต่มีความทุกข์ เพราะเป็นทาสของความอยาก ความโลภ ไม่สามารถหักห้ามตัวเองไม่ให้อยากได้ อยากมีเงินมากขึ้น อยากได้ซีสูงขึ้น

ได้เป็นอธิบดีก็อยากเป็นปลัดกระทรวง มีสามี-ภรรยาอยู่แล้ว ก็ไปมีชู้ แหย่งชิงสามี-ภรรยาของคนอื่นอย่างหน้าด้าน เห็นแก่ตัว เลียดกนรกทั้งเป็น

เช็คที่ส่งมานี้เป็นเงินที่ได้จากการเขียนสื่อสอนภาษาไทยให้แก่เด็กมุสลิม เมื่อได้เงินมาก็คิดว่าจะถวายเป็นราชสักการะแด่พระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระราชบิดาผู้ซึ่งสอนให้ถือประโยชน์ส่วนตัวเป็นที่สอง ประโยชน์ของเพื่อนมนุษย์เป็นที่หนึ่ง

ตอนแรกจะส่งให้หมอชาวบ้านอย่างที่เคยทำมาแล้วบ้าง แต่มาคิดว่าถ้าส่งให้คุณหมอซึ่งทำงานให้สังคมอยู่หลายด้านอาจจะจัดสรรเงินได้ถูกที่ ถ้าเห็นว่าควรให้หมอชาวบ้านทั้งหมดก็ให้ไปเลย แต่ถ้าเห็นว่า มีงานอื่นที่จำเป็น และยังขาดเงินอยู่ คุณหมอก็แบ่งให้แล้วแต่จะเห็นสมควร จุดประสงค์ในการให้ก็เพื่อฝึกตนเองให้รู้จักเสียสละเป็นอันดับแรก และต้องการให้คนไทยพึ่งตนเองได้เป็นอีกจุดประสงค์หนึ่ง

ทราบด้วยความเครียดว่ารัฐบาลยอมให้อเมริกาส่งบุหรีมาขาย คนไทยได้ จะเอาเงินนี้ใช้ในการรณรงค์ให้คนเลิกบุหรีก็ได้ (เพราะถ้าเราไม่สูบบุหรี่ก็ขายไม่ได้จริงไหมคะ) อาจจะต้องหาเงินให้มูลนิธิสื่อสร้างสรรค์ มากๆ เพื่อจะมีความคิดดีๆ ผลิตสื่อชักชวนให้คนเลิกสูบบุหรี

ขอให้คุณหมอและครอบครัวมีความสุข

ด้วยความเคารพที่สุด

(ลงชื่อ) นวลจันทร์ โปทา

จดหมายฉบับนี้บอกอะไรหลายอย่าง สิ่งหนึ่งก็คือ เมืองไทยยังมีคนอื่นอีกมาก ที่มีความสามารถและมีโอกาสดี ในชีวิต ควรที่จะช่วยเหลือกัน เกื้อหนุนคนด้วยโอกาสที่มีอยู่มากมาย อาจารย์นวลจันทร์มองว่าถึงแม้ตัวเองเป็นเพียงข้าราชการเกษียณอายุเพียงคนเล็กๆ คนหนึ่ง แต่อยากให้สังคมดีขึ้น แทนที่จะบ่น ต่ำ หรือรอให้ใครมาจัดการ ทางที่ดีกว่าคือ ถ้าใครยังมีแรง มีสติปัญญา ก็ลุกขึ้นมาช่วยกันแทนที่จะนั่งดูอยู่เฉยๆ ยังก่อประโยชน์ให้กับแผ่นดินเมืองเกิด

“การที่เราเห็นคนคนหนึ่งมีความทุกข์ยาก และเห็นคนคนหนึ่งไปช่วยอุ้มเขาขึ้นมา ก็เป็นความสุข บ้าเห็นแล้วชื่นใจ ในสังคมนี้ยังมีความงามที่มนุษย์จะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ยอมเสียสละตัวเอง เงินทอง ทรัพย์สิน เป็นการสนองบูชาพระเจ้าอยู่หัว เป็นการทำให้การจรรงรักภักดี เพราะพระองค์อยากให้ประชาชนของท่านมีความสุข” ●

บทที่ 2

ทุกซ์ บนความไม่เท่าเทียม

๒ คยมี่ฝั้งมาตามในหลวงว่า ทำไมท่านต้องทรงงานหนัก และนำพระราชทรัพย์ของพระองค์มาทุ่มลงไปมากมาย ในหลวงตอบเป็นภาษาอังกฤษว่า “OUR LOSS IS OUR GAIN”

ปานวลเห็นว่า "การที่เราสูญเสียบางอย่างไป ทำให้เราได้รับบางอย่างกลับคืนมา จึงเป็นสิ่งที่เราต้องดำเนินตามรอยพระยุคลบาท เมื่อช่วยชาวบ้าน เขาจะผลิตสิ่งที่ดี และในที่สุดสิ่งนั้นก็กลับมาหาพวกเรา เหมือนบอกว่ายิ่งให้เหมือนกับยิ่งได้ คนที่มีฐานะสูงกว่าทางเศรษฐกิจ ควรไปช่วยคนที่ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจ จะเป็นแรงช่วยเสริม สิ่งที่ดีที่สุด คือการเห็นการเอาเปรียบ โดยเฉพาะคนมีศ ตำแหน่งหน้าที่ เอาสิ่งเหล่านี้เอาเปรียบคนอื่นดีกว่า"

"ส่วนตัวข้าพยายมาทำทุกอย่างที่คิดว่าช่วยได้ สังคมตอนนี้ขาดแคลนมาก เชื่อว่าเป็นเพราะกระแสของทุนนิยม คนยกย่องคนมีเงิน ให้ความสำคัญในตำแหน่งที่สูงกว่า สังเกตเห็นว่าลูกน้องที่จนกว่าต้องหาของขวัญให้เจ้านายที่เงินเดือนเยอะกว่าและรวยกว่า ป้าคิดว่ามันไม่เป็นธรรม ในสมัยที่ทำงานเป็นหัวหน้าหน่วยศึกษานิตเทศก์ ภาคเหนือ จะส่งลูกน้อง ห้ามเอาของขวัญมาให้ ซึ่งป้าเงินเดือนมากกว่า และโดยสภาพความเป็นจริง เราต้องให้เขา ไม่ว่าจะใหม่ วันเกิด ลูกน้องจะไม่เอาของขวัญมาให้ คนที่ทำงานด้วยกันจะรู้ถ้ามีใครทำอย่างนั้นจะ 'ถูกตุ'"

สำหรับคนที่เสียเปรียบในสังคม รวมถึงแรงงานนอกระบบนั้น ปานวลจินตนาการว่า "มนุษย์เรายังแม้ว่าจะคิดดีอย่างไร แต่ฐานมันเป็นลบบอย่างที่สุดว่า คนบางคนเกิดมามีเงินที่สูง แต่คนบางคนเกิดมาติดลบ 10 ลบ 100 เพราะครอบครัวมีหนี้สินรุงรัง และสภาพการที่เกิดมาอยู่บนจุดนั้น ทำให้คนไม่เท่ากัน การที่จะก้าวไปเคียงบ่าเคียงไหล่กับคนอื่น มีช่องว่างที่เว้นห่างมาก"

"เรามาดูแล้ว ถึงเขามีการศึกษาแต่ไปไม่ถึงจุดที่เขาจะไปถึง เพราะเขาติดลบมาตลอด เมื่อเขาจะเรียนมัธยมก็ไม่ได้เรียน มหาวิทยาลัยก็ไม่ได้เรียน การที่เขาไม่มีความรู้แค่นี้ เป็นภาระบังคับให้เขาต้องอยู่ตรงนั้นแหละ จะไปอีกไม่ได้แล้ว ถ้าใครเข้าโรงเรียนก็ได้ความรู้ แต่ถ้าใครไม่มีสตางค์ หรือไม่เข้าโรงเรียนจะไม่มีโอกาสที่จะไปช่วยเขา"

"เมื่อเขาจำเป็นต้องอยู่ในสภาพที่เป็นอยู่ เราจะลงไปช่วยให้เขาดีขึ้น พยายามสอนให้เขาคิด ให้มีความรู้ ช่วยตนเองได้ เป็นการให้ความรู้ ว่าสิ่งไหนที่ควรละเว้น และสิ่งไหนที่ต้องทำการปกป้องตัวเอง รู้จักประเมินอาชีพที่ทำอยู่มีความเสี่ยงอะไร ควรระวังความเสี่ยงนั้น และควรต้องดูแลตัวเองอย่างไร"

"แผนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตแรงงานนอกระบบที่ป้าช่วยทำงานอยู่ ได้ร่วมมือกับกรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข ที่จัดบริการด้านสุขภาพ และร่วมสร้างความเข้าใจว่า สาธารณสุขต้องตระหนักถึงสาเหตุของความเจ็บป่วย ซึ่งจะช่วยให้ชาวบ้านจากความทุกข์ยากได้เยอะ เช่น ชาวบ้านรับปลูกพืช ก่อนที่เขาจะนำเมล็ดพืชไปปลูก ต้องนำเมล็ดพืชมาดูลูกยากันรา พวกเขาแพ้ยานั้น หมอให้ยาแก้คันและยาป้องกันเห็บ แต่ชาวบ้านก็กลับมาเป็นอีก เพราะวันรุ่งขึ้นชาวบ้านคลุกยากันรา แต่ถ้าหมอถามว่า ชาวบ้านทำอะไรถึงเกิดการคัน ถ้าหมอหาสาเหตุได้ และสอนให้ชาวบ้านใส่ถุงมือ ดังนั้นหมอไม่ต้องจ่ายยา ชาวบ้านไม่เจ็บป่วย รัฐไม่ต้องเสียงบประมาณ"

“มีตัวอย่างจากแรงงานภาคอีสานชื่อมานิตย์ เล่าว่ามีน้องสาว อยู่อำเภอคลองหลวง เป็นโรคปวดหลังมานาน จึงไปหาหมอที่มีความรู้ เรื่องอาชีวอนามัย คุณหมอบอก เจ็บป่วยอย่างนี้ไม่ต้องกินยา แต่ต้องไป ออกกำลังกายทำท่าทางอย่างนี้ อย่างนั้น ปรากฏว่าหายจากโรคโดยไม่ต้อง กินยา

“แผนงานฯจึงเห็นความจำเป็นที่ต้องประสานงานกับกระทรวง สาธารณสุข อบรมอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ที่อยู่ใกล้ชิดชาวบ้าน ให้ทำงานเชิงรุก เพื่อทำหน้าที่ป้องกัน ประเมินความเสี่ยงให้ความรู้กับ แรงงานไม่ให้เจ็บป่วย ปรับบริการเชิงรับแบบเป็นกันเอง เข้าอกเข้าใจ ระหว่าง อสม. ตามชาวบ้านว่ามีอาชีพอะไร อสม.มีความรู้ที่สามารถจะโยง กับการเจ็บป่วยได้ หรือการเจ็บป่วยเกิดจากอาชีพหรือเปล่า อาจจะต้องสอน ชาวบ้าน เช่น ถ้ามีฝุ่นปิดจมูกนะ พัดลมที่มีฝุ่นต้องเป่าออกไปข้างนอก หรือทำฉากกัน เราต้องพยายามสร้างความเข้าใจให้คนที่ทำงานเกี่ยวข้อง กับสาธารณสุขส่งเสริมสุขภาพและลดความเจ็บป่วยให้น้อยลง”

การสนับสนุนทางการเงินที่รัฐหรือหน่วยงานราชการเข้าไป สนับสนุนให้กับแรงงานในระบบในบางส่วนเป็นยารักษาได้ชั่วคราว การเข้าถึงสิทธิที่พึงควรได้ในฐานะที่แรงงานเป็นหน่วยผลิตที่เพิ่มอัตรา ตัวเลขการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ ผู้ใช้แรงงาน 23 ล้านคน เหล่านั้น กลับไม่ได้รับสิทธิในการดูแลสุขภาพพยาบาล ไม่มีสวัสดิการ คุ่มครองยามแก่ชรา หรือเจ็บป่วยจากการทำงาน เหมือนกับแรงงาน ในระบบ เมื่อมีช่องทางที่ปานกลางจะเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยลดช่องว่าง และให้ความรู้ “ในฐานะของแรงงาน ชาวบ้านมีสิทธิอะไร” ร่วมกันปรับ

ความคิดในการทำงานให้ไปในทิศทางเดียวกันระหว่างนักวิชาการในภูมิภาค กระทรวงสาธารณสุข องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้เกิดรูปธรรมในการดูแล แรงงานอย่างจริงจัง และไม่ใช้ความฝันที่จับต้องไม่ได้อีกต่อไป ■

บทที่ 3

ไปจำนน คบกำบาบอหัวคอบ

สี่

สังคมที่เปลี่ยนจากการพัฒนาเศรษฐกิจแบบระบบทุนนิยม
เงินทองและผลกำไรอันสูงสุด เข้ามารุกคืบวิถีชีวิต เส้นแบ่งระหว่าง
นายจ้าง ลูกจ้าง ผู้รับจ้าง ผู้รับช่วง ถูกกำหนดขีดเส้นตามระบบอุตสาหกรรม
มีทั้งผู้ได้เปรียบ ผู้เสียเปรียบที่ยอมจำนนก้มหน้าแบกรับหนี้ธนาคาร
จากการกู้เพื่อฟื้นตนเองจากเกษตรกรรมตกต่ำ เป็นผู้ประกอบการ ในฐานะ
เบี้ยล่าง เมื่อรู้สึกตัวว่าเป็นแมลงเม่าบินเข้ากองไฟ ก็ถอนตัวไม่ทันเสียแล้ว
เครื่องจักรเข้ามาแทนที่แรงงานคน วัวควายกลายเป็นสัตว์เลี้ยงไว้ดูเล่น
สำหรับชวานาชาวไร่ อาชีพการเกษตรแบบดั้งเดิมต้องเปลี่ยนเป็นเกษตร
เชิงเดี่ยว หมู ไก่ เป็ดที่เลี้ยงในเล้า ในสุ่ม เป็นรูปแบบที่ล้ำหลัง เทียบไม่ได้
กับการอยู่รวมกันเป็นร้อยๆ พันๆ ตัวในโรงเรือน

อำนาจการซื้ออาหารของชาติ ตกอยู่ในกำมือของบริษัทไม่กี่แห่งที่นับนิ้วได้ และการลดความเสี่ยงในการแบกรับภาระต้นทุนการผลิตของบรรดาโรงงาน ทำให้เกิดการกระจายงานไปยังโรงงานในชนบทเป็นทางออกสำหรับความไม่แน่นอนของยอดกำลังการผลิต แนวโน้มสวนกันตามโรงงานที่เคยเป็นแรงงานในระบบมีโอกาสสูงที่จะผันตนเองเป็น “คนตกงาน” หรือแรงงานนอกระบบที่กลับคืนถิ่นที่อยู่ เพราะการปิดตัวของโรงงานในภาวะเศรษฐกิจของประเทศทรุด

ป้านวลเล่าตัวอย่างของความทุกข์ยากของแรงงานที่ถูกเอาเปรียบเวลาที่ไปชุมชนเพื่อให้ความรู้กับชาวบ้านว่า

“ชาวบ้านถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายจ้างที่กระจายงานให้แรงงานที่รับงานไปทำที่บ้าน สังเกตพฤติกรรมของนายจ้าง เขาจะหอบเอาของมาแล้วมาโยนให้ลูกจ้าง เย็บตัวละ 4 บาท ชาวบ้านไม่มีอำนาจการต่อรองใดๆ ชาวบ้านต้องก้มหน้าก้มตาเย็บ เคยถามว่าวันหนึ่งเย็บได้กี่ตัว คุณค่าจ้างกับจำนวนตัว ไม่ถึงค่าแรงขั้นต่ำ

“ป้าไปทำอำเภอโนนทัน จังหวัดขอนแก่น ชาวบ้านได้เงิน 60 บาท จากการทำดอกกุหลาบ ผูกเป็นช่อ เมื่อรวมค่าแรงที่ทำงานตั้งแต่เช้ามีดจนเที่ยงคืน หรแล้วชั่วโมงละ 50-60 สตางค์ แต่ชาวบ้านไม่เคยเอามาหารเลย ชั่วโมงละ 2 สลึง ป้าไปคิดเลขให้ฟัง คนหัวเราะกันทั้งหมู่บ้าน เขาไม่เคยนึกว่าค่าขนาดนั้น แต่ไม่มีทางเลือก ไม่ทำก็ไม่มีรายได้ ไม่มีจะกิน

“กลุ่มที่หุดหู่มากที่สุดคือกลุ่มเกษตรกรพันธสัญญา พอป้าเอาสัญญาที่บริษัทให้มาดูแล้ว 11 ที่หรือ 10 ที่บอกความไม่เป็นธรรม และยังมีที่ไม่อยู่ในสัญญา เริ่มจากบริษัทรับจ้างเป็นโบรกเกอร์ โบรกเกอร์มาจ้างชาวบ้านตรงนั้นมีความไม่เป็นธรรมอีก เช่น ในสัญญาจะบอกว่านายจ้างจะให้เปลี่ยนกระบวนการผลิตได้ตามในตัวสัญญา เราอาจไม่เห็นความโหดร้ายเท่าไร เกษตรกรไม่รู้นายจ้างให้เปลี่ยนอะไร ชาวบ้านเลี้ยงไก่ได้กี่รุ่น นายยังไม่ทันได้เงินอะไรเลย บริษัทก็ให้เปลี่ยนวิธีการเลี้ยง เช่น ชาวบ้านต้องซื้อพัดลมเป่าหน้า ให้เกิดไอน้ำให้ไปเป่าอยู่ในกรงไก่ บริษัทบังคับให้ชาวบ้านต้องซื้อ ถ้าชาวบ้านไม่ซื้อ ไม่เปลี่ยนเทคโนโลยี เขาจะไม่ส่งลูกไก่ให้เลี้ยง ชาวบ้านจะทำอย่างไรเมื่อไปกู้ธนาคาร เป็นหนี้ อยู่เป็นล้าน ก็ต้องซื้อ เพราะฉะนั้นดูสัญญาไม่โหดร้าย แต่ในทางปฏิบัติมันโหดร้าย”

เกษตรกรพันธสัญญา ดิ้นแบบแบ็บแบ็กองไฟ

หลากหลายตัวอย่างสัญญาดูแล้วอาจจะธรรมดาสำหรับคนทั่วไป แต่สำหรับเกษตรกรที่ตกลงร่วมหัวจมท้าย เข้ามาในธุรกิจแล้ว หมายถึงการฝากปากท้องของตนเองและครอบครัวไว้กับข้อพันธะเสียแล้ว มีข้อค้นพบจากการนำเสนอของคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในเวทีพบปะนักวิชาการ นักกฎหมาย เกษตรกร องค์กรพัฒนาเอกชน หลายองค์กร บอกลักษณะของ “สัญญาที่ไม่เป็นธรรม” ที่พบในระบบ

เกษตรกรพันธุ์สัญญาส่วนใหญ่จะเป็นข้อตกลงที่มีฝ่ายผู้รับซื้อผลผลิต หรือผู้ประกอบการได้เปรียบอีกฝ่ายเกินสมควร, ไม่มีข้อตกลงในเรื่องสำคัญ เช่น บัญชีการผลิต กระบวนการผลิต วิธีการตรวจวัดคุณภาพของผลผลิต มาตรฐานการพิจารณาคุณภาพของผลผลิต ค่าตอบแทน การบอกเลิกสัญญา และไม่มีข้อตกลงเพื่อยอมรับความเสี่ยงร่วมกัน เกษตรกรจำนวนมากยังไม่เคยเห็นเงื่อนไขในสัญญาด้วยซ้ำ และมีจำนวนไม่น้อยที่เป็นการตกลงแค่ว่าจะระหว่างเกษตรกรเป็นผู้ผลิต และผู้ประกอบการเป็นผู้รับซื้อผลผลิต หากถามถึงปริมาณเกษตรกรเท่าไรที่ตกอยู่ในสภาพแมลงเม่าบินเข้ากองไฟ มักพบว่า เป็นขนาดครัวเรือน และขนาดกลาง ที่ตกอยู่กับวังวนปัญหาหนี้สิน การผลิตที่ไม่คุ้มกับดอกเบี้ยเงินกู้ ขาดทุนซ้ำแล้วซ้ำอีก

บ้านพลให้ข้อมูลเสริมอีกว่า “บริษัทอ้างว่าให้บัญชีการผลิตทุกอย่างชาวบ้านไม่ได้ลงทุน เช่น เวลาเอาลูกไก่ลูกเบ็ดให้ชาวบ้านเลี้ยง บริษัทจะมาหาผู้นำชุมชน อย่งผู้ใหญ่บ้าน และแต่งตั้งเป็นตัวแทนพูดคุยกับชาวบ้านถึงผลกำไรที่จะได้รับ ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้นำจะคอยสอดส่องผู้เลี้ยงไม่ให้ไปซื้อปัจจัยการผลิตที่อื่น สมมุติว่าราคาปุ๋ยเขาจะตั้งราคา 50 บาทก็ได้ ถึงแม้ว่าในตลาดราคา 30 บาท ชาวบ้านจะไปซื้อปุ๋ยจากตลาดไม่ได้จะมีคนที่บริษัทจ้างมาห้ามอย่าซื้อของที่อื่นมาใช้ ทั้งอาหารสัตว์หรือปุ๋ย ถ้าเกษตรกรไปซื้อของที่อื่น บริษัทจะดูไม่ส่งไก่มาให้เลี้ยง ไม่ส่งปลามา ไม่ส่งพันธุ์ข้าวโพดมาให้ปลูก โดยบริษัทให้ผู้ใหญ่บ้าน 5 เปอร์เซ็นต์จากการที่ชาวบ้านซื้อของจากบริษัท บริษัทสามารถกำหนดราคาหรือบอกให้เปลี่ยนแปลงได้ ในสัญญายังมีที่เอาเปรียบอีกมาก”

ตัวอย่างข้อความที่มีลักษณะเป็นข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมในระบบเกษตรกรพันธุ์สัญญา เช่น กำหนดให้ผู้รับจ้าง (เกษตรกร) ซื้อวัตถุดิบจากผู้ว่าจ้าง (ผู้ประกอบการ) โดยไม่ทราบราคาที่แน่นอน “ให้ผู้เลี้ยง (เกษตรกร) ซื้ออาหารปลาจากทางร้าน (ผู้รับจ้าง) ตามราคาและจำนวนที่ทางร้านแจ้งให้ทราบในแต่ละรุ่น”

ให้สิทธิผู้ว่าจ้าง (ผู้ประกอบการ) หักค่าตอบแทนและเลิกสัญญาเพียงฝ่ายเดียว “ในกรณีที่ผู้รับจ้างกระทำผิดสัญญาข้อใดข้อหนึ่ง...ผู้ว่าจ้างมีสิทธิตัดค่าจ้างตามความเหมาะสมหรือบอกเลิกสัญญาได้ ทั้งนี้ ไม่ตัดสิทธิผู้ว่าจ้างที่จะเรียกร้องค่าเสียหายได้อีก”

เรียกให้ชำระค่าปรับแม้ในกรณีที่มีได้เกิดจากการกระทำผิดของผู้รับจ้าง (เกษตรกร) “ในกรณีเกิดโรคระบาด หรือเกิดเหตุอื่นที่ผิดปรกติจนเป็นเหตุให้สุกรตาย ผู้รับจ้างจะต้องชำระค่าปรับตามจำนวนที่ขาดในราคาตลาดและรับผิดชอบทั้งคตีแห่งและคตีอาญา”

กำหนดให้ผู้รับจ้าง (เกษตรกร) รับความเสี่ยงแต่ฝ่ายเดียว “ในกรณีที่มีการใช้แหล่งน้ำสาธารณะเป็นที่เลี้ยงปลาและเกิดความเสียหายไม่ว่าจะด้วยเหตุใดๆ ก็ตาม ผู้เลี้ยง (เกษตรกร) ตกลงรับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว”

ให้ผู้รับจ้าง (เกษตรกร) ตกลงยอมรับหลักเกณฑ์ที่ผู้ว่าจ้าง (ผู้ประกอบการ) กำหนดขึ้นภายหลังทำสัญญา “ผู้เลี้ยงสุกรต้องทำการเลี้ยงสุกรตามมาตรฐาน ตามเกณฑ์ที่บริษัทกำหนด รวมถึงหลักเกณฑ์ที่จะได้มีการเพิ่มเติมภายหลัง และเมื่อได้กำหนดขึ้นเป็นประการใดแล้วให้อือเป็นส่วนหนึ่งของสัญญาด้วย”

“สิ่งที่เลวร้ายมากขึ้น เมื่อนายทุนเอาเปรียบชาวบ้าน เอาเปรียบราคาการผลิต และกดราคาผลผลิตกลับมา เช่น ข้าวโพด หน่อไม้ฝรั่ง เนื้อ หมู เนื้อปลา คนจ้างบอกว่าเขามีขนาด มาตรฐาน ชาวบ้านไม่มีวิธีได้เถียงใดๆ ถ้าคนจ้างบอกว่าไม่ได้ขนาด ไม่มาตรฐาน ในสัญญาไม่มีการระบุว่า ผลผลิตต้องยาวเท่านี้ หน่อต้องอ้วนเท่านี้ หรือในกรณีผู้เลี้ยงต้องรับผิดชอบค่าลูกไก่ อาหารที่เลี้ยง เมื่อเกิดใช้หัวคอก บริษัทไม่มีส่วนร่วมในการเฉลี่ยความทุกข์ ถึงแม้ว่าชาวบ้านจะได้ค่าตอบแทนชดเชยจากรัฐก็ไม่คุ้มค่าชดเชยที่ต่ำกว่าค่าลูกไก่และค่าอาหาร

“นอกจากนี้ ลูกไก่ที่ทยอยเปลี่ยนเสียขา ก็ไม่มีสิทธิ์บอกว่าฉันไม่เอาชาวบ้านที่อยู่จังหวัดสิงห์บุรี ติดต่อกรมปศุสัตว์ไปตรวจลูกไก่ แล้วให้ปศุสัตว์เป็นคนบอกบริษัทว่า ลูกไก่มันไม่โต เลี้ยงไป 40 วัน ก็ตัวเท่านี้ ซึ่งจะมีข้าราชการน้อยมากที่ช่วยชาวบ้าน เพราะข้าราชการรับเงินจากบริษัท

“ข้าว่าเป็นเรื่องสังเวชใจ ที่มนุษย์ที่พยายามดิ้นรนเลี้ยงลูกเลี้ยงเมีย เลี้ยงตัวเอง ทำไมมนุษย์ด้วยกันจึงไปเอาเปรียบสารพัดไม่นี้กว่าเขาต้องทนทุกข์ทรมานแค่ไหนในการที่เขาต้องไปกู้เงินมา ในขณะที่เลี้ยงไก่เลี้ยงหมู ต้องระวังไม่ได้หลับไม่ได้นอน กลัวว่าผิดเงื่อนไขกับบริษัท เครียดทั้งใจและเหนื่อยทั้งกาย ถ้าเป็นเรา หน่อไม้ได้ คิดว่าต้องทำอะไรที่ทำให้เขาดีขึ้น”

เวทีการแลกเปลี่ยนปัญหาของกลุ่มแรงงานนอกระบบ มีบ่อยครั้งที่มีความเสี่ยงทำให้จากเกษตรกรที่มีหนี้สินท่วมหัว ขาดทุนจากการรับช่วงต่อการเลี้ยงสัตว์และปลูกพืช ยังโดนมรสุมของภัยพิบัติทางธรรมชาติน้ำท่วม

ข้าเต็ม ผลผลิตที่เก็บเกี่ยวจะเสียหายไปกับกระแสน้ำในพริบตา จะเลิกทำก็ไม่มีความคืนหนี้

ผู้สูญเสียบอบช้ำจากระบบเกษตรพันธสัญญา ส่วนใหญ่มีการผลิตแบบครัวเรือน และขนาดกลาง ส่วนในระดับการผลิตขนาดใหญ่ เงินลงทุนหนาจะไม่ได้ค่อยได้ยืนเสียงและล้มรสชาติของความบาดเจ็บเท่ากลุ่มขนาดเล็ก จึงมีข่าวว่า เกษตรกรภาคอีสานผูกคอตาย หนีไม่ไหวกับการเอาเปรียบราคาซื้อทำให้เกษตรกรมีรายได้จากอัตราแลกเปลี่ยนเนื้อหมูกับอาหารสัตว์ของบริษัท แต่กำไรมีแค่ 1.30 บาท ตัวหนึ่งได้เงินแค่ 130 บาท ในขณะที่เนื้อหมูในท้องตลาดราคาไก่โลกรั่มละ 120 บาท บริษัทจ้างเลี้ยงได้เงินไป 12,000 บาทต่อตัว สัดส่วนราคาที่หลายคนอยากตะโกนถามดังๆ เกษตรกรได้รับมีแบ่งแค่ 2.5 % เท่านั้นเองหรือ

ขณะที่กลุ่มปลูกพืชเกิดโรคในระบบทางเดินหายใจจากการใช้สารเคมี กลุ่มเลี้ยงปลาถูกเกลียดชังจากเพื่อนบ้านที่เห็นว่าสร้างน้ำเสียจากการเลี้ยงปลา การขาดตลาดระบายสินค้าการเกษตรจำนวนมากที่เหลือจากการคัดจากบริษัทว่าจ้าง ฯลฯ ปัญหาความล้มสลายทางอาชีพวนเวียนในอ่างความทุกข์ ความรู้สึกปวดใจ เศร้าหดหู่ ผิดหวัง หลงผิด งงวย สับสน ฯลฯ หาทางออกไม่เจอ เกิดอะไรกับเกษตรกรไทย เพราะในข่าวที่ผ่านหน้าจอโทรทัศน์ บอกว่าเมืองไทย แหล่งอาหารโลก ประเทศไหนที่สามารถเป็นแหล่งผลิตได้ อนาคตจะมีความได้เปรียบในเวทีตลาดโลก ในความจริงบนความเศร้าของเกษตรกร

แต่เมื่อมีวิกฤติย่อมมีโอกาส

ระดมความคิด รวมกันเรารอด

พี่น้องแรงงานเริ่มรวมกลุ่มกันมากขึ้น ใครปลูกอ้อย, หน่อไม้ฝรั่ง, ข้าวโพดฝักอ่อน หันหน้าเจอกัน ใครเลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา จับเข้าคุยกัน กลุ่มรับงานไปทำที่บ้าน กลุ่มทำน้ำตาลโตนด ทำปุ๋ยอินทรีย์ แรงงานค้ายขยะ ฟุ้ง มอเตอร์ไซด์ ป้าที่หาบเร่แผงลอย รวมกลุ่มกัน แลกเปลี่ยนข่าวสาร ความรู้ในการแก้ไขปัญหาอาชีพที่เจอ แนวทางที่เป็นไปได้ เราต้องอยู่ด้วยกันเพื่อสร้างเครือข่ายในกลุ่มอาชีพ อย่างน้อย การรวมกันเพื่อแก้ไขปัญหา ยังดีกว่าคิดคนเดียว หัวเดียวกระเทียมลีบ บางกลุ่มอาชีพเกิดการแลกเปลี่ยนค้าระหว่างกลุ่ม กลุ่มปลูกพืชชื้อปุย หรือ ชื้อขี้หมู ขี้ไก่จากกลุ่มเลี้ยงสัตว์ เพื่อลดต้นทุนการผลิตจากการชื้อปุ๋ยเคมีที่มีราคาถึบตัวสูง บางกลุ่มตั้งวงหาความเป็นไปได้ที่จะเข้าถึงแหล่งทุนของท้องถิ่น รวมกันชื้อสินค้าอุปโภค บริโภค ตั้งกองทุนสวัสดิการ กลุ่มอาชีพ ฯลฯ

ทุกคนรู้ว่า วันนี้ หากรวมกัน เรารอด ความเข้มแข็งในการ รวมคนรวมอาชีพ เพื่อจัดการให้แรงงานมีตัวตนทางกฎหมาย จดทะเบียนกลุ่มเป็นนิติบุคคล ทำให้แรงงานมีช่องทางในการเข้าถึง

แหล่งทุน ได้รับอัตราดอกเบี้ยพิเศษ เพื่อนำมาเป็นทุนหมุนเวียน ชื้อวัตถุดิบ อุปกรณ์ ร่วมกันในกลุ่ม หรือการระดมเงินออมระหว่าง กลุ่มอาชีพให้มากขึ้น เพื่อสร้างกองทุนให้ความยั่งยืน ซึ่งบางกลุ่มได้รับการสมทบกองทุนสวัสดิการจากการช่วยเหลือขององค์กรปกครองท้องถิ่น

“บ้านพยายามให้เขาคิดว่าเขาจะลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ รวมตัวกัน ขายของหรือ รวมตัวกันชื้อ ในกลุ่มทำงานด้วยกัน ลดค่าใช้จ่าย ขวดหนึ่ง คน 30 บาท, 5 ขวด 28 บาท, 100 ขวด 20 บาท ต้องรวมชื้อ รวมผลิต รวมกันขาย รวมตัวกันได้ จะไม่ต้องถูกตราราคาสินค้า

“ที่ตำบลสทิงพระ จังหวัดสงขลา ชาวบ้านอยากจะมีเงินทุนชื้อ น้ำตาลโตนดของสมาชิกในชุมชนผลิตน้ำตาล ถ้ากลุ่มสามารถชื้อน้ำตาลของสมาชิกในชุมชนได้หมด กลุ่มจะสามารถขายในราคา 30 บาทได้ แต่ถ้ากลุ่มไม่สามารถชื้อน้ำตาลทั้งหมดได้ จะมีคนกลางซึ่งไม่จ้อที่จะชื้อ น้ำตาลจากรายย่อย เขาจะไปกดราคา ดังนั้นเมื่อสมาชิกรายย่อย ผลิตน้ำตาลมาแล้ว ก็ต้องขาย เพราะต้องเอาเงินเลี้ยงครอบครัวและลูก

“อีกวิธีหนึ่งที่ชาวบ้านพยายามทำอยู่ การรวมกันตั้งกองทุนสวัสดิการ เมื่อเงินกองกลางอยู่จะไปช่วยเหลือสมาชิกให้มีเงินจ่าย แล้วเอาสินค้ามาไว้ที่กองกลาง แต่มันได้ผลน้อยมาก เพราะว่ามีมนุษย์มีกิเลส อย่างที่เชียงใหม่ขาย 30 บาท คนกลางไปชื้อคนอื่นอีก ชื้อ 25 บาท ชาวบ้านร้อเงินก็ต้องขาย ที่บ้านธิ จังหวัดลำพูน เขาเลื้อมาให้เย็บ ตัวละ 4 บาท ถ้าต่อรอง 5 บาท ก็ไม่ต้องเย็บ เขาเอาไปที่บ้านอื่นเย็บ

กองทุนสวัสดิการที่พยายามตั้งขึ้น จะเข้ามาช่วยเรื่องความมั่นคงของอาชีพมากขึ้น ซึ่งอยู่ในช่วงที่ยังตั้งไข่ก่อกำเนิดให้เป็นรูปเป็นร่างที่ชัดเจน”

การพัฒนาสวัสดิการของแรงงาน ให้ได้รับความเห็นชอบร่วมกันในท้องถิ่นจึงเริ่มต้นอย่างค่อยเป็นค่อยไป ตรงกับความต้องการของพี่น้องแรงงาน จึงจำเป็นต้องใช้องค์ความรู้ในหลากหลายมิติ ทั้งการพัฒนาอาชีพ ความปลอดภัยในการทำงาน การบริหารจัดการกองทุนให้ยั่งยืนฯ เพื่อประเมินความเป็นไปได้ที่แรงงานจะสามารถจ่ายเงินสมทบ แนวทางแก้ไขที่ให้กองทุนยืนอยู่ได้ในชุมชน บวกกับต้องมีการพัฒนางานวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อปลดล๊อคระเบียบ กฎหมาย ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จะเข้ามามีส่วนร่วม และหันท่วงทีกับสถานการณ์ที่แรงงานนอกระบบเผชิญอยู่

ในที่ประชุมนักวิชาการ ตัวแทนแรงงาน นักกฎหมาย นักพัฒนาองค์กรเอกชน กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข ผู้ร่วมก่อการเปลี่ยนแปลง คิด ถกเถียง แลกเปลี่ยน ทำอย่างไรที่นำประเด็นสิทธิเท่าเทียม ชงเรื่องสวัสดิการแรงงานนอกระบบ ผลักดันระบบความปลอดภัยในการทำงาน แก่ปมเกษตรพันธสัญญา ฯลฯ

กองทุนสนับสนุนเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) เป็นผู้ที่สนับสนุนทุนให้จัดทำแผนงานคุณภาพชีวิตแรงงานนอกระบบ โดยปีานวลเข้ามาช่วยเป็นที่ปรึกษาตั้งแต่ปี 2547 ระยะที่ 1 เวลา 3 ปี และต่อเนื่องถึงในระยะที่ 2 ใน ปี 2551-52 ปีานวลเล่าว่า “แผนงานฯมี **อรพิน วิมลภูษิต**

เป็นผู้จัดการแผนงานฯ เพื่อให้แรงงานนอกระบบ มีสวัสดิการสังคม ได้รับสิทธิอันพึงมีพึงได้ ในฐานะที่เป็นแรงงาน ซึ่งเป็นการทำงานที่ยาก การจะไปช่วยคนด้อยโอกาส มักหาพวกไม่ค่อยได้ เหตุผลเพราะว่าทำได้ไม่ได้หน้า หรือได้เงินมากมาย ฉะนั้นอรพิน ต้องต่อสู้กับการหาที่มงานที่เข้าใจแรงงานอย่างลึกซึ้งไม่ค่อยได้ ตัวเองเลยเหนื่อยทำงานหนักมาก เขาทำงานอาทิตย์ละ 20 วัน ทำงานทั้งวันทั้งคืน สุขภาพเสีย ผอมลง เสียสละเวลาส่วนตัวมากมาย ไม่มีเวลาใกล้ชิดลูกชายที่กำลังย่างเข้าสู่วัยรุ่น ถึงเวลากินไม่ได้กิน ถึงเวลานอนไม่ได้นอน”

เครือข่ายเพื่อแรงงานนอกระบบ

ทีมงานทำงานในพื้นที่ตัวอย่าง ระดมนักวิชาการ รวบรวมผู้นำแรงงาน เจ้าหน้าที่สาธารณสุข อาสาสมัครชุมชน และองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น เข้ามาร่วมด้วยช่วยกันในการสร้าง สิทธิ สวัสดิการ สุขภาพ เพื่อนำไปปรับเป็นนโยบายในระดับท้องถิ่นและการวิจัยข้อมูลในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับพี่น้องแรงงานทั้งเรื่องประกันสังคม เกษตรพันธสัญญา กฎหมายแรงงาน เพื่อปลดล๊อคระเบียบข้อบังคับที่เป็นกำแพงกัน และเอื้อประโยชน์ให้กับพี่น้องแรงงานทั่วประเทศ มองหาช่องทางที่จะส่งข้อเสนอเข้าถึงมือหน่วยงาน หรือตัวแทนของรัฐที่สามารถผลักดันข้อเสนอของแรงงานนอกระบบได้อย่างรวดเร็ว

การเข้ามาเป็นที่ปรึกษาแผนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตแรงงานนอกระบบ ป้านวลยอมรับว่าเป็นเรื่องไม่่ง่าย ที่จะพลิกโครงสร้างชีวิตของชาวบ้านให้กลับมามีชีวิตชีวาในเวลาอันรวดเร็ว อาศัยเพียงจิตใจที่ถือเอาประโยชน์ของชาวบ้านเป็นตัวตั้ง และยึดคำของพระราชบิดาเป็นกำลังใจอยู่ตลอดเวลา

“ขอให้ถือประโยชน์ส่วนตัวเป็นที่สอง ประโยชน์ของเพื่อนมนุษย์เป็นกิจที่หนึ่ง ลาก ทรัพย์ และเกียรติยศจะตกแก่ท่านเอง ถ้าท่านทรงธรรมะแห่งอาชีพไว้ให้บริสุทธิ์”

การทำงานช่วยแรงงานต่อสู้ขัดแย้งกับผลประโยชน์ของนายทุนใหญ่ ที่ยึดคติ พันกำไรสูงสุด ความเอารัดเอาเปรียบ ประสบความยากลำบากในการเข้าไปขอความร่วมมือจากองค์กรรัฐ ที่บางครั้งปฏิเสธไม่เกี่ยวกับหน้าที่ตนเอง หรือการร่วมทำงานกับนักวิชาการที่ติดกับงานวิจัย ที่ไม่ตอบสนองกับความต้องการของแรงงาน ชลช ท่ามกลางแรงต้านมากมายเหล่านี้ ป้านวลยังมีเพื่อนร่วมทางมีจิตอาสา ช่วยแรงงานด้วยความจริงใจที่สัมผัสได้ เวทีการทำงานจึงไม่มีการเลือกข้าง เพราะเวทียี่ไม่มีวันแมนโชว์ (NO ONE MAN SHOW)

ป้านวลว่า “มนุษย์ต้องการการยอมรับ ป้าจะเอาเรื่องของเขามาเล่าให้คนอื่นฟัง ยกย่องชมเชยเขา เอาการกระทำของเขาไปเขียนถึงไปประกาศ ไม่ว่าจะเห็นการกระทำใดๆ จะประกาศเกียรติคุณยกย่องคนที่ทำดี คนเล็กคนน้อยที่ทำดี เพราะว่าคนทำดีอาจยังไม่มียกย่อง

ในการทำดีเท่าไร แต่ถ้าทำดีมีคนอื่นยกย่อง จะทำให้คนมีกำลังใจอยากทำดีเพิ่มขึ้น

“การสร้างคนทำดีเราต้องสร้างความคาดหวังให้เขา ในสมัยเป็นเด็ก พ่อแม่จะบอกว่าลูกผมเป็นเก่ง ลูกผมเป็นคนดี ขยัน ฉะนั้นป้าจะขยันอ่านหนังสือ เพราะพ่อไปบอกชาวบ้านว่าเราเก่ง จะกลัวพ่อเสียหน้า ฉะนั้น เราจึงสอบได้ที่หนึ่ง พยายามเรียนทุกอย่างที่ทำได้ เพราะเป็นความคาดหวังจากคนที่ใกล้ชิดและเคารพรัก ฉะนั้นถ้าสังคมไม่ว่าเขาเป็นคนสูงหรือคนต่ำ ถ้าเขาได้รับการยกย่องเกียรติคุณจะเป็นแรงเสริมให้คนทำดี

“ขณะนี้เราไม่ค่อยทำกัน สังคมมีแต่เอาคนชั่วมาประจาน ถ้าไม่ประจาน เปลี่ยนเอาคนดีมายกย่อง มากกว่าจะประจานความชั่ว มีการยกย่อง เชิดชู มีการให้รางวัล เหมือนคนได้รางวัลแมกไซไซ จะเป็นแรงเสริม ให้ทุกคนรู้ว่าสังคมคาดหวัง ถ้าพ่อแม่ไม่ตำลึงว่าเป็นคนเลว ลูกเป็นคนดี พ่อแม่ต้องทำตัวเป็นคนดีด้วย ซึ่งน่าจะดีคนดีมากขึ้น คนเราจะพยายามทำตามที่สังคมคาดหวัง จะไม่ทำตัวให้ตกต่า น่าจะช่วยเหลือ ฉะนั้นถ้าอยากช่วยเหลือคนอื่น คงไม่รอให้รวยสิ้นฟ้าหรือตอนแก่ๆ ค่อยทำ อยากทำดีไม่ต้องเดี๋ยวก่อน มีโอกาสรีบทำในชาตินี้ อย่ารอชาติหน้า”

ป้านวลเล่าว่า งานช่วยเหลือแรงงานนอกระบบทำให้ได้พบเจอคนที่เห็นแก่ส่วนรวมมากมาย มีทั้งชาวบ้านที่อยากให้แรงงานในท้องถิ่น

และสังคมอยู่ดีกินดี มีผู้ประกอบการที่ดูแลจ้างด้วยจิตเอื้ออารี อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ช่วยแรงงานในชุมชนให้ดูแลสุขภาพ และให้ความรู้เรื่องโรคที่เกิดจากการทำงาน นักวิชาการจากมหาวิทยาลัยที่กระโดดลงคลุกกับปัญหาชาวบ้านอย่างจริงจังและจริงจัง

ตัวอย่างคนดี ที่ไม่รอผลโหวตทาง SMS เหล่านี้ เป็นหัวข้อสำคัญที่ป้านวลอยากจะเชิญมาฟังรายละเอียดใกล้ๆ ถ้าพร้อมแล้ว ล้อมวงเข้ามา! ●

บทที่ 4

ป้าลัย “ยะเพื่อพี่น้องเฮา”

๑วงเดือน คำไชย ป้าลัยของพี่น้องแรงงาน เป็นชาวบ้านที่อยู่ในชุมชนหางตง จังหวัดเชียงใหม่ ป้าลัยทำงานจักสานไม้ไผ่มาเป็นเวลานาน และมักจะเข้าร่วมเวทีการแลกเปลี่ยนการพัฒนามากว่า 10-20 ปีมาแล้ว การจบการศึกษาระดับประถม 4 ไม่ได้เป็นอุปสรรคที่จะขัดขวางให้ป้าลัยคิดจะช่วยเหลือแรงงานพี่น้องในชุมชน

ป้าลัย

การอยู่ชื้อๆ ของป้าลัยมักมี มุมมองหลายอย่างที่นึกไม่ถึง "เฮาอย่า ใจอ่อน ที่จะยืนบนหลักการ การทำงาน ให้มันหนักๆ โดยยังบู้ฮู้ยะไปแล้ว ได้อะหยังพ่อง

"ฮู้กันให้เห็นทางร่วมกันก่อน ยะอาหยังได้ผลกับพี่น้องเฮามากที่สุด"

การต่อสู้ของป้าลัย ที่จะให้ สังคมรู้คุณค่าของแรงงานนอกระบบ แรงงานที่ปิดทองหลังพระหรือแรงงาน

ที่หนุนอยู่เบื้องหลังความสำเร็จของอัตราการเติบโตในระบบเศรษฐกิจ ของประเทศ ป้าลัยเริ่มต้นจากการเข้าร่วมการอบรมธุรกิจอุตสาหกรรม ในครัวเรือน เพื่อบุกเบิกการทำตลาดให้กับชาวบ้าน จึงมีโอกาสรวมกลุ่ม ขายสินค้า พัฒนาทักษะอาชีพ และเรียนรู้เรื่องสิทธิของแรงงานที่พึงมี พึ่งได้ ป้าลัยเป็นผู้นำในกลุ่มชาวบ้านมาโดยตลอด และจุดที่เป็นแรงขับเคลื่อน ให้ป้าลัยเป็นปากเสียงแทนพี่น้องแรงงาน เพราะประสบการณ์จากตา ที่โดนไอระเหยจากสารเคมี ฟูมสีในการต้มย้อมไม้ไผ่ที่เตรียมจักสาน เป็นที่รองจานเป็นชุด ภัยร้ายจากสีสนที่สวยงาม พิษของสารเคมี ค่อยๆ สะสมขึ้น จนตามีอาการพรั่มๆ อย่างไม่เห็นตั้งตัว ถ้าป้าลัยไปหาหมอซ้ำ ไปเพียงเดือนเดียว ตาทั้งสองข้างต้องมีตมสนิท ทำให้ป้าลัยลุกขึ้นมาต่อสู้ ในเรื่องความปลอดภัยในการทำงาน

ป้าลัยยังเป็นผู้ก่อตั้งกลุ่มเครือข่ายแรงงานภาคเหนือ ซึ่งต้อง เดินทางเข้ากรุงเทพฯ ไปหารัฐมนตรีกระทรวงแรงงานที่คิดว่าจะช่วยพี่น้อง แรงงานนอกระบบได้ เพื่อยื่นข้อเสนอและพูดคุยเจรจาต่อรองด้วยคำเมือง ที่แฝงด้วยความตั้งใจและพยายามให้พี่น้องแรงงานเกิดการรวมกลุ่ม จนบางครั้งตัวเองไม่สบาย ล้มป่วย จนถึงขั้นเส้นเลือดในสมองแตก มีความ เสี่ยงที่จะเป็นอัมพาต ด้วยวัยที่ล่วงเลยมาถึง 50 กว่าปีปลายๆ เดินเห็น ไม่ค่อยสะดวกในการขึ้นรถเมล์ จะพยายามขึ้นล่องกรุงเทพฯ-เชียงใหม่ ด้วยความทุกข์ยาก บางทีก็ต้องใช้เงินส่วนตัวในการประสานงานติดต่อ คนที่จะขอความช่วยเหลือส่วนใหญ่เป็นราชการ ที่ไม่ช่วยไม่มีใครว่า ป้าลัยยังคงช่วยงานมูลนิธิพัฒนาแรงงานและอาชีพ ช่วยเหลือแรงงาน มหาหลายสิบปี

เมื่อมีโอกาสที่จะพัฒนาแรงงานให้มาร่วมกันทำงาน ป้าลัย พยายามหาทุน เพื่อเป็นงบประมาณพัฒนาตัวแทนของแรงงานนอกระบบ ให้มีความเข้มแข็ง ติดต่อกับองค์กรแรงงานระหว่างชาติ International labor organization (ILO) มูลนิธิพัฒนาแรงงานและอาชีพ (Homenet Thailand) ขอโครงการช่วยเหลือสนับสนุนให้แรงงานนอกระบบ ฝึกพัฒนาอาชีพ การตลาด พัฒนาเครือข่ายเกิดการรวมตัว ให้ความรู้ ตัวเองมีสิทธิอะไร ตัวเองมีความสำคัญกับระบบเศรษฐกิจอย่างไร

เมื่อก่อนป้าลัยจะทำงานร่วมกับมูลนิธิพัฒนาแรงงานฯ ซึ่งมีการ เชื่อมต่อเครือข่ายแรงงาน ต่อมาได้รับการสนับสนุนจากกองทุนสนับสนุน การสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ป้าลัยคาดหวังที่อยากให้แรงงานรู้จักสิทธิ ที่จะคุ้มครองตัวเอง

ทุกคนรู้ตัวเป็นแรงงาน รู้ตัวเองเป็นใคร

ป้าลี่ยกตัวอย่างปัญหาพี่น้องให้ฟังว่า “หลังจากการรวมกลุ่ม และมีปัญหาเรื่องความปลอดภัยในการทำงาน คนทอผ้าที่บ้านดาล หายใจไม่ออก ป้าคุยกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขจนเป็นเรื่องนโยบาย ของจังหวัด ป้าเป็นหนึ่งในคนที่ผลักดันให้มีบัตรทองของแรงงานนอกระบบ เราไปให้ความรู้เรื่องหลักประกันสุขภาพ แต่ก่อนไม่มีใครยอมรับ กระทั่งฯ ไม่เชื่อป้า หลายคนหลายกระทรวงเชื่อว่าป้าพูดไม่รู้เรื่อง พูดมา 15 ปี จนเขายอมรับได้ แต่ก่อนมีป้าคนเดียวคุยเรื่องสิทธิแรงงาน นอกระบบ จะทำอย่างไรให้เขายอมรับว่า แรงงานนอกระบบมีจริง แต่ตอนนี้ มีคนที่สนใจและสืบทอดเจตนารมณ์มากขึ้น”

ความภาคภูมิใจป้าลี่ยกไม่ใช่ประกาศเกียรติคุณ หรือการได้ สายสะพายถ้วยรางวัล ในการทำงานเพื่อคนอื่น แต่เป็นความตั้งใจที่ ป้าลี่ยอยากให้ท้องถิ่นหันมามุ่งความสนใจกับสวัสดิการของชุมชน สร้าง แรงจูงใจ หาหนทางที่หาอย่างไร ให้คุณภาพชีวิตแรงงานดีขึ้น “ถ้าสามารถสร้างความเข้าใจกับองค์กรปกครองท้องถิ่นในเรื่องสวัสดิการ ชุมชนให้เห็นผล เพราะเป็นสวัสดิการที่ใกล้ชิดชาวบ้าน ยิ่งยืนเอื้อกับ ชาวบ้านมากกว่าประกันสังคมที่เกิดขึ้นยาก

“เป็นบุญอย่างหนึ่งอยากทำให้สำเร็จ เพื่อลูกหลาน”

บทที่ 5

นักวิชาการ ผู้ไม่เหนือกว่าชาวบ้าน

นักวิชาการที่เห็นใจแรงงาน คนที่ทุ่มเทเสียสละมีน้อย นักวิชาการที่ป้านวลอยากจะยกย่อง คือ ผศ. ดร.แสงอรุณ อิศระมาลัย คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อาจารย์ลงมาร่วม สร้างความคิดกับแรงงาน ไม่ใช่ให้ชาวบ้านคิดว่าควรมีใครไปช่วยเขา สิ่งที่ชัดเจนอาจารย์ต้องการให้ชาวบ้านยืนได้ด้วยตนเองไม่ใช่ให้คนอื่น มาช่วย อาจารย์พยายามที่จะให้แรงงานเห็นช่องทางที่สามารถไปปรับความ ช่วยเหลือจากองค์การบริหารส่วนตำบล หรือหน่วยงานไหนในพื้นที่ โดยการให้ความรู้ ฝึกชาวบ้านช่วยตัวเอง ทั้งที่อาจารย์ไม่ใช่คนจนที่จะมา ต่อสู้ร่วมกับคนจน

ป่านวลสะท้อนภาพของอาจารย์แสงอรุณว่า "อาจารย์แสงจะเริ่มจากความสามารถที่ชาวบ้านเป็นอยู่ จะไม่หวังว่ามันต้องเท่านี้เท่าโน้น เขาใจเย็นพร้อมที่ให้ชาวบ้านมั่นใจจากจุดที่เป็นอยู่ ไม่ผลักให้ชาวบ้านไม่เป็นตัวของตัวเอง ทำให้ชาวบ้านมั่นใจ

"อาจารย์แสงอรุณไม่แสดงตัวเองเป็นคนที่อยู่เหนือชาวบ้าน ไม่วางอำนาจ เข้าใจความต้องการของแรงงาน วิธีการมุ่งที่จะให้แรงงานต่อสู้เพื่อตนเอง สร้างความเข้มแข็งให้ผู้นำ นักวิชาการบางคนจะทำให้ทุกอย่าง ทั้งขอรุณ ทำกิจกรรม อาจารย์จะสอนชาวบ้านให้ขอรุณ ด้วยความสามารถของตนเอง ให้เขามีศักดิ์ศรีที่ตนเอง"

การมีจิตอาสาจะสะท้อนในงานที่ทำ อาจารย์เสียเวลาเดินทาง ลงพื้นที่ชุมชน ไม่มีผลประโยชน์มากมาย ส่วนใหญ่ทำงานช่วยแรงงาน ยังไม่เบิกค่าตอบแทน เองงบประมาณจัดสรรให้กับนักวิจัยที่ร่วมทีมทำงานก่อน

"อาจารย์แสงมีอะไรจะให้ได้จะให้ทันที ไม่เรียกร้องเหมือนนักวิชาการคนอื่น ซึ่งส่วนใหญ่เรียกร้องค่าตัวสูง ฉันทักศักดิ์ศรี ฉันทียศ ตำแหน่งทางวิชาการ สิ่งที่ประทับใจมาก เวลาอาจารย์คุยกับชาวบ้าน จะเคารพชาวบ้าน ไม่แสดงว่ารู้มากกว่าชาวบ้าน เก่งกว่าชาวบ้าน อยู่เหนือกว่าชาวบ้าน"

ป้าคิดว่านี่คือจุดเด่น ที่แสดงถึงความจริงใจ ถ้าอาจารย์ทำงานไม่ได้ จะเลือกคนที่มีคุณสมบัติเหมือนกันเข้าทำงานแทน อย่างคุณสนธยา ที่ทำงานเหมือนอาจารย์แสง ปฏิบัติตัวเท่ากับชาวบ้าน ลดความเป็นตัวตน มีความตั้งใจ มีความสามารถ ลงไปทำงานเอง มีคนที่คิดอย่างเดียวกัน

ในการทำงาน สิ่งสะท้อนถึงความมุ่งมั่นที่จะให้แรงงานนอกระบบมีความรู้ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการต่อยอดให้กับชุมชนอื่นๆ อาจารย์ตั้งใจตั้งศูนย์แรงงานนอกระบบภาคใต้ เพื่อพัฒนาหลักสูตรสำหรับผู้นำในท้องถิ่น ในการบริหารจัดการกลุ่มอาชีพ การเสริมสร้างศักยภาพผู้นำ มีองค์ความรู้ที่เป็นกลไกในการพัฒนาแรงงานร่วมกับองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น ให้เข้าถึงสิทธิอันพึงมีพึงได้ บวกกับความสนใจของอาจารย์ในเรื่องของแรงงาน อุตสาหกรรมเป็นทุนเดิม ทำให้มีฐานคิดและปรับความรู้มาใช้ในการทำงาน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตแรงงานนอกระบบ อาจารย์แสงอรุณ ได้ให้มุมมองเกี่ยวกับงานที่ทำและสิ่งที่คาดหวังที่อยากจะเห็นว่า

"กลุ่มแรงงานควรมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีสิทธิและสวัสดิการทางสังคม เท่าเทียมกับที่แรงงานควรได้ มีความมั่นคงสามารถผลักดันระบบการประกันให้รัฐสนับสนุนหรืออยู่ในระบบการมีส่วนร่วม อยากรู้ว่าแรงงานสามารถทำงานอย่างมีความรู้ความเข้าใจ จัดการสภาพการทำงานอย่างมีคุณภาพ โดยอาศัยฝ่ายสนับสนุนในพื้นที่จาก อบต., เจ้าหน้าที่สถานีอนามัย, นักวิชาการ เพื่อจัดความรู้และให้บริการสุขภาพ

"แรงงานต้องมีรายได้สม่ำเสมอ และไม่ถูกเอาเปรียบ มีสุขภาพอนามัยจากการปฏิบัติงาน รู้เรื่องการพิทักษ์สิทธิเรียกร้องในสิ่งที่เขายังไม่ได้จากการทำงาน เรียนรู้ว่ามีกฎหมายคุ้มครอง ถึงแม้ว่ากลไกในการดูแลคุ้มครองยังไม่ไปถึงเพราะเขายังไม่ได้ใช้"

งานวิชาการที่อาจารย์รับผิดชอบในการจัดการความรู้ ตั้งแต่กระบวนการจัดทำนโยบายสาธารณะในพื้นที่ เช่น แรงงานรับจ้างจัดทำนโยบายสาธารณะสุขภาพเรื่องใด พื้นที่ที่มีความตั้งใจว่าจะมีการทำสวัสดิการในระดับพื้นที่ ฝ่ายวิชาการจะสังเคราะห์กระบวนการเกิดนโยบายสาธารณะ

ซึ่งต้องมีขั้นตอนการปรับปรุง ช่วยแรงงานตั้งเป้าหมายที่เกิดขึ้น ในบทบาทของนักวิชาการต้องเข้าไปจัดการสนับสนุนหารูปแบบ ทางเลือกให้แรงงานทั้งในแนวรุกและตั้งรับ เพื่อดูแลรักษา การสร้างเสริมสุขภาพ ตั้งแต่สร้างฐานข้อมูลและเทคนิคการให้ความรู้

การลงพื้นที่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดสงขลา อาจารย์แสงคาดหวัง ที่เห็นในกลุ่มแรงงาน มีกลไกนำเสนอนโยบายสาธารณะของท้องถิ่น ในด้านสุขภาพ มีความปลอดภัยในการทำงาน และการสร้างกลไก การจัดการสุขภาพปฐมภูมิ นำการเปลี่ยนแปลงให้ทุกฝ่ายเดินแนวทาง มุ่งสู่เป้าหมายร่วมกัน การเกิดกระบวนการใน 3 เรื่องหลัก ทั้งการทํานโยบาย สาธารณะในท้องถิ่น การจัดการชั้นปฐมภูมิ ความปลอดภัยในการทำงาน แรงงานต้องถอดบทเรียนออกมาให้ได้ ว่ากว่าจะถึงเป้าหมาย มีกลไกอะไร มีการขับเคลื่อนอย่างไร ขั้นตอนดังกล่าว เกิดเป็นรูปแบบที่มีปัจจัยที่เรียนรู้ เรื่องใด ที่จะเป็นแบบอย่างให้ที่อื่นได้

อาจารย์เล่าถึงการทำงานร่วมกับชาวบ้านว่า “อบต.ที่สี่ตงพระดีมาก มีการเปิดห้องประชุมให้ใช้บ่อยมาก จน อบต.กลายเป็นที่ประชุมของชาวบ้าน รองนายกเป็นหัวหน้าในการทำงาน และได้รับความร่วมมือหลายอย่างจาก อบต. ส่วนกลุ่มแรงงานศาลไตนคมีความเป็นธรรมชาติ กำลังรวมกลุ่มสร้างความเข้มแข็ง เจ้าหน้าที่สถานีอนามัยมีความตั้งใจทำงานสูง”

อาจารย์แสงอรุณเล่าให้ฟังถึงการทำงานว่า เป้าหมายการทำงาน จะไปได้ตลอดรอดฝั่ง อยู่ที่การทำงานเป็นทีม ต้องมีการรวมตัวทำงานที่เข้มแข็ง มีการแลกเปลี่ยนเพื่อเป้าหมายในการเกิดผลประโยชน์ มีกิจกรรมทำงานร่วมกัน กลุ่มทำงานต้องให้ความสำคัญในการทำงานเป็นทีม เช่น ไม้หนึ่งจะมีสำนักงานป้องกันและคุ้มครองโรค (สคร.) ทำงานผ่านเจ้าหน้าที่

สถานีอนามัย ให้การดูแลเรื่องสุขภาพและความปลอดภัย, องค์การบริหาร ตำบลในพื้นที่เป็นไม้สอง ในการเป็นผู้จัดหาทรัพยากรในพื้นที่ ฝ่ายวิชาการจะเป็นไม้สาม ในการสนับสนุนด้านวิชาการ แรงงานต้องรวมตัวกันเพื่อแลกเปลี่ยนเรื่องที่เป็นผลประโยชน์ของตนเอง สร้างกติกากลุ่ม แรงงานและมีส่วนร่วมกับ อบต. ต้องการอะไร แรงงานมีสิทธิต่อรองว่าพื้นที่อยากได้อะไรเรื่องอะไร

การผลักดันนโยบายสาธารณะ แรงงานต้องร้องขอเพื่อให้ฝ่ายต่างๆ เข้าไปสนับสนุน เมื่อออกไปข้างนอกชุมชน แรงงานต้องสามารถแสดง ความต้องการต่อรัฐ และเมื่อมีกิจกรรมในระดับพื้นที่ แรงงานต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะของท้องถิ่น รุกมาที่ อบต.ว่าแผนสุขภาพในระดับตำบลเป็นอย่างไร เราจะเข้าไปมีสิทธิมีเสียงให้ได้ รุกมาที่ สคร.และสถานีอนามัย ว่ารูปแบบการบริการที่ได้เป็นอย่างดี รุกมาที่ฝ่าย วิชาการ สร้างองค์ความรู้และช่วยเขาด้านไต่ถาม

การสวมบทบาททั้งนักวิชาการและนักวิจัย อาจารย์แสงอรุณ มีมุมมองถึงความสำคัญที่ต้องทำวิจัยที่เกาะติดกับพื้นที่ สิ่งที่นักวิชาการคิด ต้องมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับพื้นที่ การคิดงานและสรุปว่า “ใช่” อาจจะ “ไม่ใช่” เมื่อมีการปฏิบัติจริง ต้องเอาความต้องการของชาวบ้านเป็นตัวตั้ง “งานวิจัยที่ดี อาจเหมือนรถที่ทรงประสิทธิภาพสูง มีโมเดลที่ทันสมัย คนต่างชื่นชมในรูปลักษณ์อันหรูหรา สะดุดตา แต่จะมีประโยชน์อะไรถ้ารถไม่เคยขับในท้องถนน ไม่เคยที่จะวิ่งทดสอบความสามารถของ เครื่องยนต์ ว่าเหมาะกับถนนแบบไหน เล่นได้ฉิวอย่างที่คุณคิดจริงหรือเปล่า”

มีแรงงานจำนวนมากยืนยันว่าอยากให้มันเป็นรถในนวัตกรรมใหม่วิ่งได้ทั้งถนนที่ขรุขระ ในน้ำและบนบก ประหยัดน้ำมันหล่อลื่น ถ้าหากจะเอาแว่นขยายส่องดู นักวิชาการเสมือนรถในรูปแบบใหม่ที่ทรงประสิทธิภาพ สอดคล้องกับสภาพเมืองไทย จะมีมากน้อยสักกี่คัน

บทที่ 6

อสม.ใจสู้

วันเพ็ญ จำปาจีน อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) แห่งสถานีอนามัยบางกะโต จังหวัดราชบุรี ในบุคลิกขี้ขัง เสียดัง วันเพ็ญ หรือพี่วันเพ็ญที่ใครๆ เรียก เป็น อสม.ที่กล้าลุยทุกแห่งเพื่อถามหาความถูกต้อง กล้าที่จะยืนอยู่ข้างหน้าต่อสู้เพื่อคนอื่น วันเพ็ญจึงเป็น “ฮีโร่” ของแรงงาน ตักยอก, คนพิการ, คนแก่ และชาวบ้านที่ต้องการความช่วยเหลือ มักวิ่งเข้ามาหาวันเพ็ญ ให้เป็นที่พึ่งและเป็นปากเป็นเสียงแทน เมื่อพวกเขาถูกเอาเปรียบหรือไม่ได้รับความเป็นธรรม

ปานวลเล่าเรื่องของวันเพ็ญให้ฟังว่า

“วันเพ็ญช่วยชาวบ้านมาก ทำเกินหน้าที่ อย่างแรงงานที่มีอาชีพ ตัดต้นธูปฤๅษี ที่เรียกว่าต้นปรือ พวกเขาต้องค้ำน้ำลงไป ซึ่งเป็นน้ำมันน้ำที่ชนิดแฉะมาก เพราะในบริเวณที่เป็นน้ำใสสะอาดต้นธูปฤๅษีมันจะไม่งาม แต่ถ้าเป็นน้ำที่มีขี้หมูลงไป มันจะงาม คนงานต่ำลงไป เกิดอาการผิวหนังเน่า แต่ถ้าไม่ทำอาชีพนี้จะไม่กิน วันเพ็ญพยายามช่วยเหลือที่จะให้โรงงานที่รับซื้อต้นปรือจากชาวบ้าน ดูแลแรงงานเหล่านี้ ในเรื่องการรักษาพยาบาล เป็นหน้าที่ของวันเพ็ญที่เป็น อสม. และวันเพ็ญเห็นช่องว่างสำหรับแรงงานที่อยู่ในบริษัท ที่ทำหน้าที่คัดเกรดของต้นปรือ คนเหล่านี้ได้รับสวัสดิการสูง เทียบกับคนที่ค้ำน้ำเก็บต้นปรือซึ่งมีความแตกต่างกันมาก วันเพ็ญพยายามหาช่องทางอยู่ มีวิธีใดที่พวกเขาได้รับการอย่างน้อยจ่ายค่ายา”

ในเช้าวันหยุดต้นเดือนกันยายน คือวันนัดหมายกับวันเพ็ญ ที่สถานีอนามัยบางกะโด จังหวัดราชบุรี การเดินทางมาพร้อมกับอาจารย์ นวลจันทร์ โปทา เพื่อพูดคุยถึงสิ่งที่วันเพ็ญกำลังทำวันนี้ การช่วยเหลือคนอื่น แล้ววันเพ็ญทำอะไร นอกจากเป็นหน้าที่รับผิดชอบ

คำบอกเล่าของวันเพ็ญ เริ่มต้นจากเรื่องของแรงงานตัดต้นปรือ “คนที่นั่งทำงานในโรงงานมีประกันสังคม ขณะที่คนตัดปรือไม่มีอะไร สิ้นค้าถูกส่งออกไปต่างประเทศ ตลาดหลักในประเทศอังกฤษกับประเทศสหรัฐอเมริกา โรงงานจะรับซื้อเฉพาะต้นปรือที่มีความยาวได้ขนาด และสมบูรณ์ ส่วนใหญ่มักเป็นต้นปรือที่ขึ้นอยู่ในน้ำที่สกปรก เช่น น้ำขี้หมู คนที่ตัดปรือบางทีลงไปตัดปรือขาว ต้องลงไปงม แล้วติดเชือกกลับมา เมื่อตัดปรือเสร็จจะหอบเอามากองไว้ 4-5 โมง ถึงจะเอาต้นปรือเข้ารถ บางครั้งงมหาเข้ามาอยู่ พอเอามาที่โรงงานงมหาเสียออกมา หรือบางที

เขาโดนงูเหลือมกัด คือเป็นอาชีพที่มีความเสี่ยงต่อการเจ็บป่วย เป็นกลุ่มคนจนที่ส่งงานให้กับโรงงานโรงเดียวที่รับซื้อ ในแรงงานกลุ่มนี้มีประมาณ 20 คน ทำกันในครอบครัว ปรือที่คัดเกรดจะต้องมีความกว้าง 3 เซนติเมตร ยาว 3 เมตรครึ่ง จะนำไปอบแห้ง ชูตบาง ใส่กล่องส่งออกต่างประเทศ

“อยากช่วยเพราะพวกเขาเป็นแรงงานหนึ่งที่ช่วยแรงงานในโรงงานที่ต้องอาศัยวิญญูติบจากคนพวกนี้ พวกเขาเคยประท้วงไม่ไปส่งต้นปรือ เพราะค่าแรงไม่คุ้มกับค้ำน้ำมัน โรงงานขึ้นค่าแรงให้ ทุกวันนี้ปรือหายาก มีแต่พื้นที่มีการถมดิน จึงต้องขับรถไปไกลเสาค้ำน้ำมันรถสูง ต้นปรือที่หักนิดหักหน่อย เขาตัดเกรด คนชนมา 40-50 ก้า เสียไป 20 ก้าเขาก็เสียกำลังใจแล้ว ไม่คิดถึงคนที่ตัดบางที่หน้าท่วมถึงคอย ถ้าชาวบ้านมีแผลที่จะบอกล่ามึงไปลงน้ำ เพราะเวลาเมื่อไรมันจะเข้าบาดแผล ติดเชื้อขึ้นมาจะไม่คุ้ม ตัดปรือขึ้นมาต้องอาบน้ำให้สะอาด ล้างไม้ล้างมือ ก่อนกินข้าว”

บางครั้งแรงงานตัดปรือที่เห็นวันเพ็ญเป็นที่พึ่ง เมื่อเกิดเจ็บไข้ ได้ป่วยก็มีวันเพ็ญให้คำแนะนำเรื่องสุขภาพ “พ่อคนตัดปรือปวดหัว ความดันขึ้นตั้ง 180 กว่า พี่เลยบอกให้หยุดพักกับบุหรี่ยุคกีนยา ไม่งั้นจะเป็นอัมพฤกษ์ พี่เอาแผ่นโปรเตอร์ผลกระทบบ่อร่างกายจากเหล่า บุหรี่ไปให้ดูว่านอกจากตนเองจะมีผลกับลูกอย่างไร เขาบอกว่าผมเริ่มต้นชีวิตใหม่แล้ว ซึ่งสามารถเปลี่ยนพฤติกรรมเขาได้ ขึ้นใจนะที่เขาพูดคำนี้ เขาเห็นความสำคัญ เอาไปสเตอร์ให้เก็บ รักษาให้ดี เราเป็นพ่อแม่คน ถ้าเราเป็นอะไรไป ณ วันนี้ สิ่งที่เราทิ้งไว้คือลูก เป็นภาระให้สังคม”

แนวทางช่วยเหลือต่อไป วันเพ็ญและทีมงานผู้ใหญ่ที่นับถือร่วมกันที่จะพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ให้กับชุมชน เป็นสถานที่ของส่วนรวมและเป็นพื้นที่พึ่งพิงสำหรับแรงงานนอกระบบ สามารถร้องทุกข์หรือมาฝึกฝนอาชีพ เพื่อเป็นทางเลือกให้กับตนเอง “ตอนนี้ ที่ยังไม่ได้ต่อยอดกับโรงงาน คิดว่าจะเอาปรี๊ดที่ตกเกรดมาตากแห้งมาทำดอกไม้จัน การดัดแปลงทำให้สินค้ามีมูลค่าเพิ่ม ตอนนี้อยู่ในช่วงที่ประสานกับราชมณฑล ที่อาจจะออกแบบเป็นเครื่องจักรสาน โคมไฟ ที่รองแก้ว รองจาน เพื่อให้แรงงานมีอาชีพเสริม นำความรู้มาใช้เป็นฐานการเรียนรู้ ในศูนย์ประสานงานแรงงานนอกระบบที่กำลังก่อสร้าง

“แรงงานนอกระบบที่ไม่ได้รับการดูแล เช่น คนทำตุ๊กตาตัวเล็กที่เขาไปซื้อใยราคาถูกนำเอาเศษผ้ามาปั่น ดีเป็นใยผ้า ผ้าวจะค้างปี มีเชื้อรา คนจนทำตุ๊กตาตัวละ 3 บาท 7 บาท เขาสัมผัสกับกองผ้าหมักหมม เชื้อโรคเลย เป็นทางเลือกสำหรับลูกค้าที่ไม่ซื้อตุ๊กตาราคาแพง คนที่ทำสัมผัสตรงนี้ทุกวันๆ ก็จะเข้าไปบอก ทำอะไรต้องใส่ถุงมือมีผ้าปิดจมูก ประสานหน่วยงานภาครัฐต้องดูแลประชาชนทุกคน พวกเขาต้องได้รับการคุ้มครอง ได้ความรู้ความปลอดภัยจากการทำงานบ้าง คนระดับรากหญ้ามีมาก ทำตุ๊กตาตัวเล็กให้เก่งอย่างไร ถ้าทำถึงดีหนึ่ง ดีสอง ประมาณ 150 บาท อยู่กับจักรทั้งวัน มีบางคนเหยียบจักรตั้งแต่มังสา ไฟฟ้าเข้าตัวตลอด จนตอนนี้เป็นอัมพฤกษ์ กระแสไฟฟ้าไหลเข้าตัว เพราะเท้าสัมผัสอยู่กับมอเตอร์ที่มีสนามแม่เหล็ก”

วันเพ็ญดูแลพี่น้องแรงงานนอกระบบในหมู่ที่ 5 มี อสม.ดูแลหมู่บ้านละ 2 คน ความรับผิดชอบของ อสม. 1 คนต้องดูแลสมาชิกตามบ้าน 10 หลัง อสม.มีประมาณ 95 คน ด้วยใจรักงานสุขภาพทำให้วันเพ็ญ

มาเป็น อสม. และชอบช่วยเหลือคนอื่น เช่น ผู้พิการ ไม่รู้จะทำบัตรสุขภาพคนพิการที่ไหน วันเพ็ญจะดูชาวบ้านที่เป็นแรงงานนอกระบบไม่รู้จะติดต่อใครที่ไหน วันเพ็ญจะจัดการให้และให้คำปรึกษา แม้แต่คนที่ เป็นแรงงานที่เป็นผู้พิการ และลูกเต้าไม่มีเวลาดูแลผู้ป่วย วันเพ็ญจะเน้นทำกายภาพบำบัดด้วยตนเอง หาอุปกรณ์ง่าย ๆ เอาของยืดมายืด ออกกำลังกาย และจะกำชับ อสม.คนอื่นให้ช่วยดูผู้พิการเป็นพิเศษ เช่น “เขาเป็นความดันใหม่ เขาได้รับยาใหม่ เขาต้องการดูแลอะไร”

ความภาคภูมิใจทำงานเป็นทีม

อสม.เป็นงานที่ต้องเสียสละ จึงต้องส่งเสริมคนดี และความซุซ ที่สุดที่พื้นเพ็ญได้รับการเห็น อสม.ทุกคนรักงาน เราต้องภาคภูมิใจที่เป็น อสม. ภูมิใจที่ทำงานอาสาสมัคร แต่ละคนที่เข้ามาทำงานจะต้องถูกคัดเลือกจากคณะกรรมการชุมชน คนที่มีจิตอาสาทำงานด้วยความซุซ ให้ความรู้กับชาวบ้าน เรียนรู้ป้องกันตนเองก่อน

วันเพ็ญพูดถึงงานอาสาสมัครที่ทำตอนนี้ว่า “ที่ทำงาน อสม. มาปีที่ 5 มีความซุซ เมื่อเวลาชาวบ้านเจ็บป่วยเขาควรมียากิน คนจนเวลาเจ็บป่วย เขาไม่เงินซื้อยาให้ลูกกิน พาลูกไปหาหมอที่ลำบากไกลๆ ที่จะมียาพาราเด็กเอาไว้ เด็กได้กินยาตรงนี้ คนที่มีแผลจะมาล้างแผล เข้าเย็บ อสม.ช่วยล้างแผลให้

“คุณฆฎาภรณ์ประธาน อสม.เป็นคนดี เป็นคนซื่อสัตย์ที่สุดเท่าที่พี่เคยเห็นมา พี่ยังไม่เคยเจอใครของเขาหรอก มีจิตอาสา เมตตาสูงมากเลยช่วยกันสร้างทีม อสม.ให้ยั่งยืน ทุกคนพูดกันเมื่อเรามีจิตอาสาแล้ว ต้องมีธรรมะ จะพูดภาษาเดียวกันเรื่อง”

ความเป็นพี่เป็นน้องในทีม อสม. เป็นจุดที่ทำให้อาสาสมัครทำงานร่วมกันเป็นหนึ่ง พี่วันเพ็ญเล่าให้ฟังต่อว่า “เราต้องถนอมคนดี ต้องมีความเอื้ออาทร ห่วงใย ห่วงหาอาหารซึ่งกันต่อกัน พ่อแม่ของทีมงานใครตายทีม อสม.ก็ไปงานศพ ในอสม. 10 คน มี อสม.คนหนึ่งทำงานกว่า 20 ปี ชื่อคุณสมพร ป่วยอยู่ที่โรงพยาบาล อสม.ในทีมไปเยี่ยมเขาก่อนที่เขาตาย 3 วัน น้ำตาเขาไหล ถึงแม้ว่าเขาเป็นผู้ชาย เขายกอกว่าดีใจ ที่มี อสม.ไปเยี่ยมเขา 7-8 คน ไม่นึกว่าจะมีเกียรติที่ อสม.จะมาเยี่ยมเขามากเท่านี้ ตั้งแต่เป็น อสม.มา 20 ปีไม่เคยมี อสม.มาเยี่ยมใช้กันเลย เห็นแววดาที่ตื่นตื่นใจ ดังนั้นจึงเป็นเรื่องที่ต้องเอาใจใส่ เมื่อเวลาเจ็บป่วย อสม.จะถึงกันตลอด

“อสม.จะต้องทำงานเป็นทีม ห้ามทะเลาะกัน ห้ามพุดตดถูกกัน ถ้าทะเลาะกันจะต้องมาปรับความเข้าใจกัน ในทีมจะมีผู้ชาย 2 คน นอกนั้นเป็นผู้หญิง ยังมี อสม.ผู้หญิง 3 คนเป็นพี่น้องกันไม่แต่งงานเลย ใช้ชีวิตแบบเกษตรพอเพียง ทำอาชีพนวดแผนไทย เป็นคนมีจิตอาสา พี่พยายามสื่อให้คนอื่นรู้เป็นตัวอย่าง เพราะการเป็น อสม.มีความภาคภูมิใจที่ตัวเองได้ช่วยเหลือสังคม ดังนั้นคนดีต้องประคองไว้ ต้องเชิดชูให้เกียรติ พี่จะส่งประกวด อสม. ที่มีผลงานเด่น ซึ่งใน 10 คนเป็น อสม.ดีเด่นหลายคน พี่ภูมิใจที่สุด ที่มีการสานต่องานครั้งนี้ ไม่มีพี่เขาก็ทำได้”

อสม.ใจสู้คนนี้ คาดหวังที่จะเห็นการจัดกระบวนการความรู้ในเรื่องโรคเบาหวาน ความดัน หมุนเปลี่ยนเวียนไปในทุกหมู่บ้านให้ชาวบ้านรู้จักโรคของตนเองเช่นมีดัชนีมวลกายเท่าไร (ความอ้วน) เบาหวานเท่าไร ทำอย่างไรให้คนอ่านแผ่นพับความรู้ให้มากที่สุด ซึ่งต้องทำงานแข่งกับเวลา พี่นุและควบคุมอาหาร วันนั้นของพี่วันเพ็ญเป็นตัวอย่งกรณีศึกษาของ อสม. ให้ทุกคนลุกขึ้นมาสู้ สร้างระเบียบให้อสม.รวมตัวกัน ใช้หลักประชาธิปไตยเอามติของที่ประชุมเป็นที่ตั้ง การพยายามที่ตั้งกองทุนฯ สร้างศูนย์เรียนรู้ ให้กับคนในหมู่บ้านที่ไม่ต้องเสียเงินมาเรียนมาก ให้ทางเลือกและหาอาชีพสำหรับคนจน

บ้านวลปิดท้ายการพูดถึงวันเพ็ญก่อนลากลับว่า นี่เป็นเพียงตัวอย่างที่วันเพ็ญได้ทำงานให้กับชุมชน มีตัวอย่างการต่อสู้ อยากจะชี้แจงว่าวันเพ็ญต่อสู้มาก เป็นคนที่สู้จริง มีคนกำลังสร้างบิ๊มแก๊ส LPG ในหมู่บ้านซึ่งอันตราย วันเพ็ญไปประชุมกับเจ้าของบิ๊มทันที ทำงานจนลืมนดูตัวเอง ตอนนั้นวันเพ็ญมีปัญหาเรื่องสุขภาพ ป้าคิดว่าคนที่ให้ความรู้เรื่องสุขภาพกับชาวบ้าน ตนเองต้องทำได้ด้วย

“ป้าชื่อหนึ่งสืลอดความอ้วนให้ วันเพ็ญเปิดอ่านแล้วน้ำตาไหล จะมารายงานทุกครั้งที่เจอกันว่า น้ำหนักลดลง หัวเข้าไม้สั้น อาจเป็นเพราะมีกำลังใจ รู้ว่ายังมีคนห่วงใยเรื่องสุขภาพ จึงเน้นเรื่องอาหารการกินมากขึ้น”

ก่อนลากลับวันเพ็ญตั้งใจที่เอาความผิดพลาดของตนเองมาแก้ไข ไม่อยากให้คนอื่นผิดพลาด ล้มป่วยจากการกินอาหารตามใจตัวเอง น้ำตาลในเลือดสูง จนต้องหามส่งโรงพยาบาล สัญญากับป้าว่า “จะไม่กินของหวาน ของมัน ตั้งใจกินผักให้มากขึ้น เพื่อมีสุขภาพที่ดีและช่วยเหลือคนอื่นต่อไป” ■

บทที่ 7

ดูแลคนจนเหมือนคนในบ้าน

โรงงานที่ทางจังหวัดราชบุรีเลือกให้เป็นที่ศึกษาดูงานของหน่วยงานต่างๆ เจ้าของโรงงาน อรุณา เหลาโชติ เข้าร่วมการอบรมจากเทศบาลและจังหวัด เพื่อออกงานแสดงสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ตามกระแสการพัฒนาเศรษฐกิจในยุคเฟื่องฟู เมื่อมีการแลกเปลี่ยนดูงานสินค้าในแต่ละแห่ง จึงมีคนสนใจจะมาศึกษางานการทำตุ๊กตาเยอะมาก ทางราชการติดต่อโรงงานอูฐตุ๊กตา เพราะมีความพร้อมในเรื่องของกระบวนการผลิต การตลาด การทำจัดหน้าร้าน โรงงานอูฐตุ๊กตาจึงเป็นที่ดูงานของอำเภอและประชาสัมพันธ์บอกต่อทั่วทุกภาคของประเทศไทย

ปัจจุบันความคึกคักของผู้คนที่ไหลลั่งเข้ามาที่โรงงานผลิตตุ๊กตา เปลี่ยนไปจากหน้ามือเป็นหลังมือ เสียงคนซื้อกดแทรกกรรเรียกให้เปิดร้าน ตั้งแต่เช้ามีตหายไป แทนที่ด้วยความเงียบเหงา คนซื้อตุ๊กตาทหายหน้าไปมาก ผลพวงจากการที่บ้านเมืองไม่สงบสุขยังเร่าร้อน หาคความลงตัวทางการเมืองไม่ได้ คนดงงานเยอะขึ้น เมื่อไม่ค่อยมีคนซื้อ คนขายเจ้าของโรงงานผลิตตุ๊กตา หลายแห่งปิดตัวลงไปทีละโรงสองโรง

อุษาตุ๊กตาจำเป็นต้องลดขนาดของธุรกิจให้อยู่รอดได้ ส่งเสริมสนับสนุนลูกน้องที่มีหน่วยก้านดี หรือญาติมิตรที่สนิทสนม ที่มีใจอยากเติบโตในธุรกิจการผลิตตุ๊กตา ให้อยู่ๆ เริ่มสร้างกลุ่มการผลิตงานของตนเองได้ โดยอาศัยอุษาตุ๊กตาเป็นที่เลี้ยง ให้การสนับสนุนทั้งวัสดุ อุปกรณ์การตลาด จนปรับเป็นแขนขาเครือข่ายการผลิตตุ๊กตาของโรงงานอุษาตุ๊กตามีเพียงสัญญาใจเป็นข้อผูกมัดซึ่งกันและกันเท่านั้น

การปรับขนาดของคนให้พอดีกับการทำงาน ไม่ได้หมายความว่าคุณภาพการดูแลแรงงานที่อยู่ในมือเกือบ 80 คนต้องลดน้อยลงไป เจ้าของโรงงานผลิตตุ๊กตาน่ารักเหล่านี้ ยังคำนึงถึงสุขภาพของคนทำงานจากการเข้าร่วมการปรับสภาพแวดล้อมในโรงงาน

อุษา เหลาไชต์

อุษา เจ้าของโรงงานเล่าให้ฟังว่า “ทำแล้วดีขึ้นก็ดี ตอนแรกที่ทำโรงงานก็ได้แค่ตระหนั๊ก เมื่อทำไปแล้ว

ทำให้คุณภาพชีวิตคนงานให้ดีขึ้น มีการใช้ผ้าปิดจมูก ตอนแรกคนงานไม่ยอมใช้เพราะไม่ชิน ทางโครงการมูลนิธิ HOME NET ที่มาอบรมเรื่องความปลอดภัยในการทำงาน เข้ามาคุยถึงความเสี่ยงที่เกิดจากการทำงานออกมามากมาย โรงงานยังไม่รู้จะแก้ไขปัญหายังไง เช่น เรื่องฝุ่นละอองในเส้นขนจะลอยอยู่ในอากาศ รวมทั้งใยด้วยหรือตุ๊กตามีขนก่อนจะมาแต่งหน้าตาต้องเอามาเป่าให้ฟู และเอาฝุ่นออก ดังนั้นฝุ่นจะลอย ตอนนั้น หน้าบ้านมีที่โล่ง น้องคนงานจะเอาสายเป่าลมเป่าให้ฝุ่นลอยไปที่โล่ง ฝุ่นกระจายไปที่อื่น

“เกี่ยวกับท่าทางการทำงาน เพราะปกติทำกับพื้นก็มหลังโกงเข้าคำ ปวดเมื่อยตลอดเวลา ปรับปรุงให้นั่งทำงานบนโต๊ะ คนเย็บจักรมีพนักพิง ได้ลุกขึ้นเปลี่ยนอิริยาบถบ้าง พอโรงงานปรับเปลี่ยนจะเป็นภาพสะท้อนคุณภาพในสิ่งแวดล้อมของแรงงาน เป็นเรื่องไม่ได้เห็นที่ปรับการทำงาน นั่งโต๊ะดีขึ้น จากการทำงานที่พื้น การจัดระเบียบอุปกรณ์วัสดุ การซื้อของในแผนกตกแต่ง มีคนรับผิดชอบ เดิมน้องเขาไม่รู้ซื้อซ้ำอีกอะไรไม่มีก็ไม่มี สั่งซื้อมาก็จมนอยู่อย่างนั้น ตอนนั้นแบ่งหน้าที่ มีกล่องบอกอุปกรณ์ ช่วยได้มาก ดีขึ้นเยอะมาก มีที่จอดรถเป็นระเบียบ

“ทำงานวันหยุด คนงานอาจลืมนอนหลับพักผ่อนในนี้ ไม่ห้าม เพียงแต่เวลาเขาทำงานมีลูกอยู่ในสายตา พ่อแม่ทำงาน ลูกๆ ก็เล่นอยู่ อีกมุม ซึ่งเป็นความสนุกสนาน ถึงเวลาเด็กอนุบาลต้องนอนก็นอน แกวจักรเย็บผ้า อาจต้องจัดให้เด็กๆ เล่นกันใหม่

“ไม่ใช่คนออก คนงานของโรงงานอยู่กันมานาน จะมีปัญหาคนงาน ที่อายุเยอะไม่สามารถสร้างคนทำงานแทนได้ เข้าสู่วัยทองหลายคน มีคนที่เย็บงานเก่งหยุด 4-5 เดือน คนที่ทำหน้าที่พื้น เริ่มป่วย อยู่ฝุ่นมานาน มีถุงย่อยในปอดไม่รู้คืออะไร หมอยังไม่แน่ใจ มีอาการเพลีย

“โรงงานคนอื่นจะเฉยๆ นื่องแต่ที่เป็นเครื่องช่วยการผลิต ทำตามทุกอย่าง เพราะทำดีขึ้นกับคนงาน เปลี่ยนแก้อ้อ ปิดฉาก มีตัวดีฝุ่น คนงานใส่เฮ็ลม เราต้องลงทุนในการเปลี่ยนแปลง

“การส่งงานไปทำที่บ้าน เป็นความผูกพัน และเราต้องส่งเสริมคน ให้เติบโต จะถามลูกน้องที่มีฝีมือว่า จะอยู่กับต่อไปก็ได้แต่ค่าแรง ถ้าอยากเป็นเจ้าของเองแยกไปทำใหม่ ถ้าเขาไม่รู้จะบริหารจัดการอย่างไร ถ้าคิดอยากจะทำเริ่มต้นหรือยังไม่รู้ที่จะช่วย ให้เขาเป็นเครื่องช่วย ทำการผลิต อุษาตุ๊กตาทำการตลาด ค่าแรงที่ให้เท่ากับที่ส่วนใหญ่ เป็นคนเย็บ เป็นคนกำหนดค่าแรง ด้วยเหตุผลที่ที่เย็บงานไม่เป็น ให้งาน ตัวง่าย ในราคาแพง งานด้วยยากในราคาถูก คนงานจะขัดแย้งกัน แย่งงานกัน งานยากไม่ยากเย็บกองอยู่ จึงเรียกเด็กใกล้ชิดมาพูด เรามา ประชุมกัน ค่าแรงงานที่เหมาะสม ให้คนงานคิดกันเองเลยทั้งกลุ่ม จากนั้น จึงไม่มีปัญหาเรื่องแย่งงาน ตอนแรกให้เสนอเหตุผล คิดออกมาราคาไม่สูง เกิน พยายามไปอีกบาท คนงานดีใจ เพราะค่าครองชีพสูงขึ้น กลัวไม่มีงานทำ โรงงานเลิกไปเยอะมาก”

“มีคนจากโรงงานที่เลิกกิจการแล้วเข้ามาทำงานที่นี้ ถ้าหาคน จากที่นี้ไปอื่นไม่มี จะมองว่า อีก 3 ปีจะหาคนอย่างไร มองว่าเป็นไปไม่ได้ วิธีการแก้ไขคือ สร้างเครื่องช่วยจาก 4 เป็น 5 ทำให้เขาเหมือนเรา ผูกเขา เป็นหัวหน้างานจัดการขบวนการผลิต วัสดุดิบซื้อไม่ได้เอง ก็มาเอาจาก โรงงาน ส่งของมาเคลียร์หักค่าของทีหลัง ต้องมีมารยาททางการค้า เชื่อใจกันพอสมควร อย่างบางคนเอาผ้าไป เรายังผ้าไปไม่ส่งของมา ไม่เคลียร์ค่าผ้าให้คืน แบบนี้ ทำงานร่วมกันยาก เพราะมีแค่สัญญาใจ เครื่องช่วยโตมาจากเรา อย่างห้องแต่ทำงานโรงงาน แต่อยากเลี้ยงลูก ใกล้ชิดลูกด้วย พอจะเริ่ม เราจัดการให้เขาหมด

“การมีเครื่องช่วยเรื่อง การสั่งซื้อวัสดุดิบ มีอำนาจต่อรอง เรื่องราคา แทนที่จะไปซื้อจากตัวแทน จะซื้อตรงกับโรงงานผลิต เมื่อเวลา มีเงื่อนไขพิเศษ น้ำมันขึ้นของขึ้น สำหรับที่อุระษาแล้วสามารถจะซื้อของได้ โดยไม่จำกัดจำนวนจากเครดิต สองเดือนได้สามเดือน ทุกคนอยากให้ ที่นี้ซื้อหลายที่ เพื่อตรวจสอบคุณภาพ บางที่ราคาสูงไป บางที่สินค้าไม่ได้ คุณภาพ แต่อีกที่ราคาถูกคุณภาพดี ต้องมีตัวเลือก

“เครื่องช่วยจะช่วยเหลือรูปแบบ ลูกค้าให้แบบ บ้านพี่ไม่ถนัดงาน พวงกุญแจตัวเล็ก เอาไปส่งที่มที่ถนัด 6 นิ้วต้องส่งให้ใคร อย่างบ้านนี้ ชอบทำตัวใหญ่ สนใจอยากทำไปทำ เราจะมีข้อมูลว่าใครถนัดอย่างไร โหลดผ่านคนกลาง สำหึ่งผ่านผู้ผลิตโดยตรง บางเจ้าที่เห็นถูก แต่เรา รับงานเองได้ ทีมผ้ามีหลายชนิด เวลาเมื่อไรหลายแห่ง จะวางแผนส่ง บ้านไหน มีการคัดกรองคุณภาพขนาดไหน”

เจ้าของโรงงานตุ๊กตาดูแลคนงานที่อยู่ด้วยกันมานาน ยังคงเปิด
ประตูโรงงานให้กับสถานศึกษาหลายแห่ง นำนักศึกษาเข้ามาเรียนรู้
การทำงานการผลิตตุ๊กตา ให้สถานที่บางส่วนที่น่าจะใช้ประโยชน์ในการ
ทำกิจการเป็นห้องเรียนชั่วคราวให้กับคนในชุมชนที่ไม่มีโอกาสได้เรียน
หนังสือ

“มีนิตยสารขวัญเรือนมาสัมภาษณ์ จากนั้นจึงมีสถาบันราชมงคล
ขอให้เด็กนักศึกษาเข้ามาฝึกงานเรื่องการทำตุ๊กตา ตอนแรกคิดว่าจะสอนเด็ก
ได้ไหม สามที่สนับสนุน น่าสนใจ เด็กมีความคิดอะไรใหม่ ก็เริ่มรับเด็ก
ฝึกงาน 2 เดือน มาทำบัญชี คิดผลิตภัณฑ์ไม่เหมือนกับที่อื่น สถานศึกษา
ที่ต่างๆ ส่งนักศึกษาเข้ามาเรื่อย

“ศูนย์กลางศึกษาออกโรงเรียน ติดต่อมาให้พนักงานของโรงงาน
ที่อยากเรียนต่อว่า มีครูจะมาสอนสนใจหรือไม่ เกิดการรวมกลุ่มคนงาน
ที่อยากเรียน 7-8 คน พอเรียนจบ ทางศูนย์ก็เลยอยากรับเอาคนนอกโรงงาน
มาเรียน พี่บอกไม่เป็นไร คนในชุมชนก็เป็นลูกหลานของเราทั้งนั้น
สอนคนในชุมชนต่อเนื่องมาปีที่ 4 แล้ว เอาห้องประชุมสอน ใช้โรงงาน
ส่วนหนึ่งเป็นสถานศึกษา ซึ่งไม่มีค่าใช้จ่ายที่มากมาย

“เป็นความสุขบอกไม่ถูก แคคนในองค์กรที่ที่ต้องดูแลคน 70-80
คน เป็นความรับผิดชอบที่ต้องดูแลเขา รับงานรับเงินเดือน เขามีความสุข
อย่างป้าที่อยู่ในห้องพูดว่า เดือนนี้งานน้อยจะเอาเงินที่ไหนส่งแชร์ จะถึง
ค่าเทอมแล้ว ที่นี้เป็นความหวังของพวกเขา เขาไม่ได้ทำงานให้ที่อื่น
เมื่อได้ยินคำเหล่านี้ ทำให้เราต้องหางานป้อนให้เขาทำ”

สวัสดิ์จ้าว ยะบานอะหยัง

สถานื่อนามัยที่กระจายอยู่ในตำบลทั่วถิ่นไทย มีมากกว่าหมื่นแห่ง
และเป็นที่รู้จักกันว่าจำนวนเจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำสถานื่อนามัยแต่ละแห่ง
จะมีเจ้าหน้าที่อยู่แค่ 2 ถึง 3 คน ที่ต้องให้บริการกับชาวบ้านทั่วตำบล
ไม่เกี่ยงว่า ลุง ป้า น้า อา ลูก เด็ก ไม่เกี่ยงจะเป็นโรคอะไร เมื่อเดินเข้ามา
ที่สถานื่อนามัยถือเป็นคนไข้ที่ต้องการหายจากการเจ็บป่วย

เจ้าหน้าที่สาธารณสุขบางแห่งเลยได้รับตำแหน่งเป็นคุณหมอ
โดยปริยาย เพราะคุณหมอตัวจริงไม่มีหรือไม่มา งานที่ทำอยู่ล้นมือ
บ่อยครั้งที่ต้องเป็นทีมบอกชาวบ้านไล่ล่ากำจัดยุงลาย ป้องกันโรคระบาด
เฝ้าดูอาการใช้หวัดนกที่สามมาสูดคน ตรวจเบาหวาน ให้ความรู้เรื่อง
โภชนาการกับแม่และเด็ก ฯลฯ ทำงานควบทั้งตอนกลางวัน ให้ความรู้กับ
ชาวบ้านที่ต้องทำมาหากินในตอนกลางวัน หรือทำงานโครงการร้อยแปด
พันโครงการที่ระดมเข้ามาในชุมชนผ่านสถานื่อนามัยในวันหยุดพักผ่อน

มีตัวอย่างสถานีนอนามัย ที่เป็นหน่วยการดูแลสุขภาพปฐมภูมิ (Primary Care Unit : PCU) ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ไม่เพียงแต่ตั้งรับให้บริการตามปกติเท่านั้น แต่ยังให้ความรู้กับแรงงานในชุมชน เพื่อให้บริการเชิงรุกถึงประตูบ้านหรือประตูโรงงานในอำเภอ เพื่อหาทางป้องกันโรคที่เกิดจากการทำงาน ก่อนที่จะปรากฏเป็นโรคร้ายแรงในอนาคต การเดินสายมีลักษณะคนเดียวและเป็นทีม ใช้สื่อที่เข้าใจง่าย สำคัญที่สุดการเก็บข้อมูลที่น่ามาประเมินผลต่อเนื่อง นำมาวิเคราะห์ได้จริง

บ้านวลพูดถึงการทุ่มเทกายใจให้กับชาวบ้านอย่างเต็มร้อยกับเจ้าหน้าที่สถานีนอนามัย อำเภอสันทรายว่า “นิตยา นันทขว้าง เจ้าหน้าที่ PCU อำเภอสันทราย ไม่เพียงแต่จะอยู่ที่สำนักงาน เหมือนสถานีนอนามัยอื่นทั่วไปที่ทำงานเชิงรับ เมื่อมีคนเจ็บป่วยจะให้บริการ แต่นิตยาจะลงพื้นที่สำรวจแต่ละบ้านทำอาชีพอะไรบ้าง ป่วยด้วยโรคอะไร ดูจากแผนที่ครอบครัวของแต่ละบ้าน จะมีข้อมูลออกมา บ้านเลขที่อยู่ที่ไหน มีข้อมูลทั้งหมดในชุมชน คนทำอาชีพไหนฝึกภาคทำไร ทำเกมส์ไม่เท่าไร จำนวนคนแต่ละอาชีพเท่าไร เจ็บป่วยด้วยโรคอะไรบ้าง มีก็เปอร์เซ็นต์ที่เป็นโรคระบบทางเดินหายใจ เป็นคนมีข้อมูล และเอาข้อมูลนี้มาเป็นประโยชน์ให้ความรู้ชาวบ้าน ป้องกันไม่ให้ชาวบ้านเป็นโรคเพิ่ม

“คนที่เป็โรคต่างๆ ที่เกิดจากการประกอบอาชีพต่างๆ นิตยาจะเป็นคนที่สังเกตและจะป้องกันคนอื่นในอาชีพเดียวกันไม่ให้เป็โรคอีก เช่น สอนกายศาสตร์ ทำางการทำงานให้กลุ่มเย็บผ้า ต้องนั่งอย่างไร ขาเหยียบดินจักร วางขาอย่างไรไม่ปวดขา”

บ้านวลได้ย้อนภาพตอนติดตามไปดูการทำงานของนิตยาว่า “บ่อยครั้งที่นิตยาจะไปขออนุญาตผู้ประกอบการให้แรงงานมานั่งฟังเอาภาพร่างกายมานำเสนอ ให้แต่ละคนมาชี้ตัวว่าเขาเจ็บปวดส่วนไหนของร่างกาย บางคนชี้ที่หลัง ที่เข่า ที่คอ และจะเอาข้อมูลมาบันทึกไว้ว่าคนบริษัทนี้มีปัญหาสุขภาพเรื่องอะไร ให้ความรู้และหาทางป้องกันจะได้ไม่ต้องเป็นโรค ส่วนคนที่เป็แล้วจะได้บริหารร่างกายอย่างไร เป็นการให้ความรู้เรื่องอาชีวอนามัย และกายศาสตร์

“สิ่งที่ดีของนิตยา คือ เขาสามารถพูดกับเจ้าของผู้ประกอบการได้อย่างที่น่อง เข้าได้ในทุกที่ เสียสละเวลาจัดบริการให้กับชาวบ้านนอกเวลาทำการ เช่นเวลา 7 โมงเช้าจะนัดชาวบ้านมา วันนี้มีคลินิกเขาหวาน คลินิกความดัน”

สถานีนอนามัยตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย ทำงานจะเน้นการทำงานเป็นทีม ซึ่งมี จีรนันท์ วงศ์มา เป็นคนวางแผน นิตยาเป็นฝ่ายปฏิบัติ เป็นทีมเดียวกัน ประสานการทำงานให้โรงพยาบาลอย่างจริงจัง ไม่ว่าจะถามความเจ็บป่วย อาชีพ ทีมงานตอบได้หมด ปรกติดคนไทยไม่ค่อยเก็บข้อมูล แต่บ้านวลประทับใจว่ามีข้อมูล ทำงานได้จริง ไม่ใช่การเตาสุ่ม

สถานที่ทำงานจะอยู่ส่วนหนึ่งในบริเวณวัด ซึ่งไม่ต้องไปเช่าสถานที่ หรือสร้างสถานที่ใหม่ สถานีนอนามัยปรับทรัพยากรท้องถิ่นของชุมชนให้เกิดประโยชน์ ทำให้สะอาดน่าอยู่ วัดจึงเป็คลินิกให้บริการ มีอุปกรณ์กายภาพบำบัด อยู่ในวัด ปรกติดชาวบ้านไปวัดไปทำบุญ เจ็บป่วยก็ไปวัด วัดเลยกลายเป็นสถานที่ที่รักษาทั้งกายและใจ เข้ากับวิถีชีวิต

ที่กลมกลืน ท่านสมภารรักษาทางใจ สอนธรรมะ พระได้เห็นความทุกข์ยาก
ของชาวบ้าน ท่านสมภารมาช่วยดูแลสถานที่ ซึ่งพระมีส่วนในการรู้เห็นความ
เจ็บป่วยของชาวบ้าน ทั้งวัดเองก็สะอาด รมรื่น

คนที่มิโจอาสาอยากจะช่วยแรงงานนอกระบบ คงมีอีกมากมาย
ตัวอย่างของการเอื้อเพื่อที่ให้กับคนอื่นโดยไม่มีแบ่งระดับวัดกันที่เงินทอง
เพียงทำหน้าที่ในการทำงานให้ดีที่สุด ตั้งมั่นบนความไม่เอารัดเอาเปรียบกัน
คงจะทำให้สังคมดีขึ้นไม่น้อย ป่านวลทั้งทำตัวอย่างการพึ่งพาระหว่างคน
เก็บขยะกับคนในหมู่บ้าน ที่สามารถช่วยเหลือได้โดยไม่ยากเย็น เพียงเปิดตา
เปิดใจ มองเห็นและสนใจคนที่อยู่รอบๆ ตัว โอกาสในการช่วยคนอื่นมีอยู่
ตลอดเวลาการเห็นคุณค่าของคนอื่น บางคนอาจจะนึกไม่ถึง อยู่ในวิถีชีวิต
ใกล้ตัว

“ในฐานะที่เราเป็นมนุษย์ มีคนที่พบเห็น มีตั้งแต่เพื่อนอยู่ชอย
เดียวกัน ชุมชนเดียวกัน เราเจอคนทุกระดับ อยู่ที่ว่าเราจะใส่ใจที่จะมอง
เมื่อรู้จักมอง มีอะไรหลายอย่างที่ทำเพื่อคนอื่นได้”

คนเก็บขยะ...ให้และรับ

คนเก็บขยะคนหนึ่ง ป่านวลเรียกชื่อว่า หนาน เข้าขึ้นมาเก็บขยะ
ใส่ถุงปุ๋ย ถุงขยะสีดำ เก็บกระดาษพลาสติก ลัง โลหะ กระจัง หนานจะ
เก็บไปเรื่อย ป่านวลมีอะไรที่เขาใช้ได้ จะไม่เก็บรวมกับขยะที่ทิ้ง แต่จะแยก
ออกใส่ถุง แล้วเวลาหนานมาจะตะโกนบอกว่า มีกระดาษ มีขวด ให้เขา
ซึ่งเป็นสิ่งที่ทุกคนทำได้

“คนเก็บขยะอยู่ในกระต๊อบเล็กๆ อยู่ชายขอบของหมู่บ้าน วันหนึ่ง
กระต๊อบพังจากลมพัดแรงมาก ป้าคุยกับเพื่อนอยู่จังหวัดลำพูน ชื่อ “หย่ง”
ที่มีความเอื้ออาทรกับเพื่อนมนุษย์ จะให้ผ้าบ้าน เพื่อนบ้านที่อยู่หน้าบ้าน
ให้สิ่งกะสี ขาดเสากับพื้น ป้าซื้อเสาทำพื้นให้ หนานมีที่นอน ที่อาศัย
หลบฝนหลบแดด เป็นสิ่งที่ทำกันในหมู่บ้าน

“เวลาที่เขาขนขยะจะรุ่งรัง มีผู้หญิงอีกคนในหมู่บ้าน ชื่อคุณ
กาญจนา ซื้อสามล้อเก่าๆให้ หนานก็มีสามล้อเก็บขยะ ฉะนั้น คนในหมู่บ้าน
รู้สึกอยู่ด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ช่วยคนที่ลำบากที่ไม่มีที่อยู่
มีที่ซุกหัวนอน แต่ทำอาชีพที่สุจริต”

“บางที่ป่าออกจากบ้านคิดว่าไปธุระ เปิดประตูรั้วทิ้งไว้ หนานเปิดให้ หรือบางที่หนานไปเจอต้นไม้ ต้นมะยมหวาน ต้นกล้วยไข่ เขารู้ว่าป่าอยากได้ เขาก็มาปลุกให้ เขาให้เรา เราให้เขา บางที่ป่าไปตลาดซื้อกับข้าว วันนี้แวะหน่อยวันนี้มีกับข้าว กลายเป็นว่า เวลาที่เราไม่อยู่จะอุ่นใจได้”

“บางวันป่ากลับมา เห็นหนานอยู่ใต้ต้นพุทธรักษาหน้าบ้าน ถามว่ามานั่งทำอะไร เขาบอกว่าเห็นคนแปลกหน้าไม่น่าไว้ใจ เขาเลยมานั่งเฝ้า เป็นเรื่องแปลกที่เป็นเรื่องจริง ความรู้สึกเหมือนเป็นพี่น้อง ทั้งที่ไม่เป็นพี่น้อง”

“หนานเป็นคนกินเหล้าเยอะ ไม่สบาย ไม่มีญาติ ไม่มีใครดูแล ป่าก็ไปเยี่ยม ในที่สุดก็ตาย ป่าต้องเซ็นมอบศพให้มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จบชีวิต ไม่เป็นทุกข์ เพราะในช่วงที่เขามีสีวิตอยู่ เราได้ช่วยเต็มที่” ■

บทที่ 8

อย่าลืมแบ่งปัน ทุกคนทำได้

“อะไรที่จะให้ได้เราควรจะให้ ในหมู่บ้านมีคนบางคนที่ไม่ยอมให้ใคร ไม่คิดจะแบ่งปัน ป่าคิดว่าสิทธิ์ของแต่ละบ้าน ที่บ้านตัวเองอาจมี กระต่าย ขวด ที่จะเอาไปขาย บางครั้งคนที่อยู่บ้านหลังใหญ่ เงินเล็กน้อย อาจไม่จำเป็น แต่สำหรับคนที่ด้อยโอกาสมีค่ากับเขามาก อาจหมายถึง ค่าอาหารในมื้อวันนั้น เขาต้องหาเข้ากินค่า ป่าคิดว่าควรจะช่วยๆ กันไปดีกว่า คิดในใจว่า เขารวยจัง แต่ไม่ค่อยจะแบ่งปัน”

บ้านพลเห็นว่า คนไทยน่าจะเอื้อเพื่อเจือจางกัน ทุกคนน่าจะ เป็นพี่น้องกัน ในหมู่บ้านที่อยู่ เวลาป่าไม่สบาย สามารถเรียกใครก็ได้ บ้านข้างเคียงจะพาไปโรงพยาบาล มีอยู่ครั้งหนึ่งขโมยเข้าบ้านป่า ทุกคน ก็รีบให้เบอร์โทรศัพท์ และแต่ละบ้านจะบอกรายละเอียด “บ้านผมมีคนอยู่ ตลอดเวลาโทรได้เลย บางบ้านจะบอกตอนกลางคืนมีคนอยู่” ทุกคนหวังโย มาะร่มมะดุ่ม แต่ขโมยไม่ได้อะไรไป เพราะข่าวไปไวมาก บ้านอาจารย์ นวลจันทร์โดนขโมยขึ้น ทุกคนเลยคอยดูให้ มีบ้านหนึ่งที่มีสามเป็นตำรวจ ก็ให้ลูกน้องมาดูหมู่บ้าน

บางช่วงบ้านพลไปต่างจังหวัด มะม่วงแก่เพื่อนบ้านมาสอย เอาไปบ่ม ปากลับมาก็เอามากองให้ บอกเอาแค่ 5 ลูกที่เหลือเอาไปแจก กล้วยสุกแจกทุกบ้าน ล้ำไยแจก เปิดบ้านมาเอาเลย ทุกบ้านก็ทำคล้ายคลึง กัน ป้าอยู่คนเดียวข้างบ้านให้เอากิ่งไปเสียบไว้บ้านเขา เกิดปัญหา กดกริ่ง เขาจะวิ่งมา เป็นหมู่บ้านที่อยู่ในซอยสั้นๆ มีการทักทายกัน เรียกขึ้นรถพา ไปส่ง “คนระดับเดียวกันช่วยเหลือกัน คนที่อยู่ต่ำกว่ายิ่งต้องช่วย คนทุกคน จำเป็นต้องมีปัจจัยสี่ คนเก็บขยะคนนี้เวลาหน้าหนาว เราจะซื้อเสื้อกันหนาว เสื้อใหม่ให้ เพราะเราคิดว่า เสื้อผ้าที่เขาใส่เก่าตลอด เขาควรมีเสื้อใหม่ใส่ รู้สึกดีที่เขาใส่เสื้อที่ซื้อให้”

เรื่องเล่าหลายเรื่อง หลายชีวิตที่ปรากฏตัวและสะท้อนผ่านการ พูดคุยกับ อาจารย์นวลจันทร์ โททา ได้สะท้อนความคิดและความเป็น ตัวตน ที่เกิดจากประสบการณ์ตรงของอาจารย์

ความคิดที่อยากแบ่งปันโอกาส และการเสียสละตัวเองเพื่อช่วย เหลือคนอื่น มาจากการที่อาจารย์นวลจันทร์ได้รับโอกาสไปเรียนต่อ ต่างประเทศด้วยทุนของรัฐบาล ย้อนเวลากลับไปเมื่อ 50 ปีที่แล้ว อาจารย์เป็นหญิงไทยที่ได้รับการบ่มเพาะความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ ด้รับ การฝึกวิทยการด้านนวัตกรรมเทคโนโลยีทางการศึกษาจากองค์กร ต่างประเทศหลายแห่ง ซึ่งการศึกษาและใช้ชีวิตอยู่ในประเทศต่างแดน มาหลายสิบปีถือเป็นโอกาสที่เธอเป็นผู้รับ

เมื่อกลับเมืองไทย อาจารย์นวลจันทร์จึงตั้งใจมั่นที่จะทำประโยชน์ ตอบสนองให้กับบ้านเมือง เพราะการเป็นนักเรียนทุนของประเทศ คือการ ได้โอกาสในการศึกษา รวมถึงสิ่งที่อาจารย์ค้นพบคือ ถ้าคนมีความรู้ จะเป็นทางออกให้กับการแก้ไขปัญหาให้กับชีวิตตัวเองและสังคมโดยรวม แต่คนมีความรู้ต้องมีคุณธรรมด้วย จึงจะทำให้ประเทศชาติไปรอด

ปานวลฝากทิ้งท้ายให้เห็นความเป็นจริงในมุมมองว่า น่าจะมีอะไรที่เพื่อนมนุษย์ ช่วยเพื่อนมนุษย์ที่เจ็บไข้ได้ป่วย หรือเพื่อนมนุษย์ที่ไม่เจ็บไข้ ก็ไม่ควรจะไปเอาเปรียบ อันตบแรก เห็นการเอาเปรียบ ควรปกป้อง หรือป้องกันไม่ให้คนที่ม้อานาจเหนือกว่าเอาเปรียบคนด้อยโอกาส เราต้องไม่เอาเปรียบและกดขี่คนที่ด้อยกว่า ถ้าทำได้เก่งและไม่มีการเอาเปรียบ สังคมจะอยู่เย็น เหมือนคำของท่านมหาตมะคานธี

โลกทั้งผองพี่น้องกัน มันมีความสุข

เพราะแท้จริงแล้ว แรงงานนอกระบบซึ่งทำงานอยู่ที่บ้าน ได้ค่าแรงต่ำกว่าความเป็นจริง และส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง แต่คนเหล่านี้แหละ คือผู้หมุนเศรษฐกิจและค้าจุนสังคัม สังคมไทยจึงไม่ควรช่วยเหลือกัน เพราะสงสารเขา แต่ควรช่วยกัน เพราะเราเห็นคุณค่าที่แท้จริงของพวกเขา